

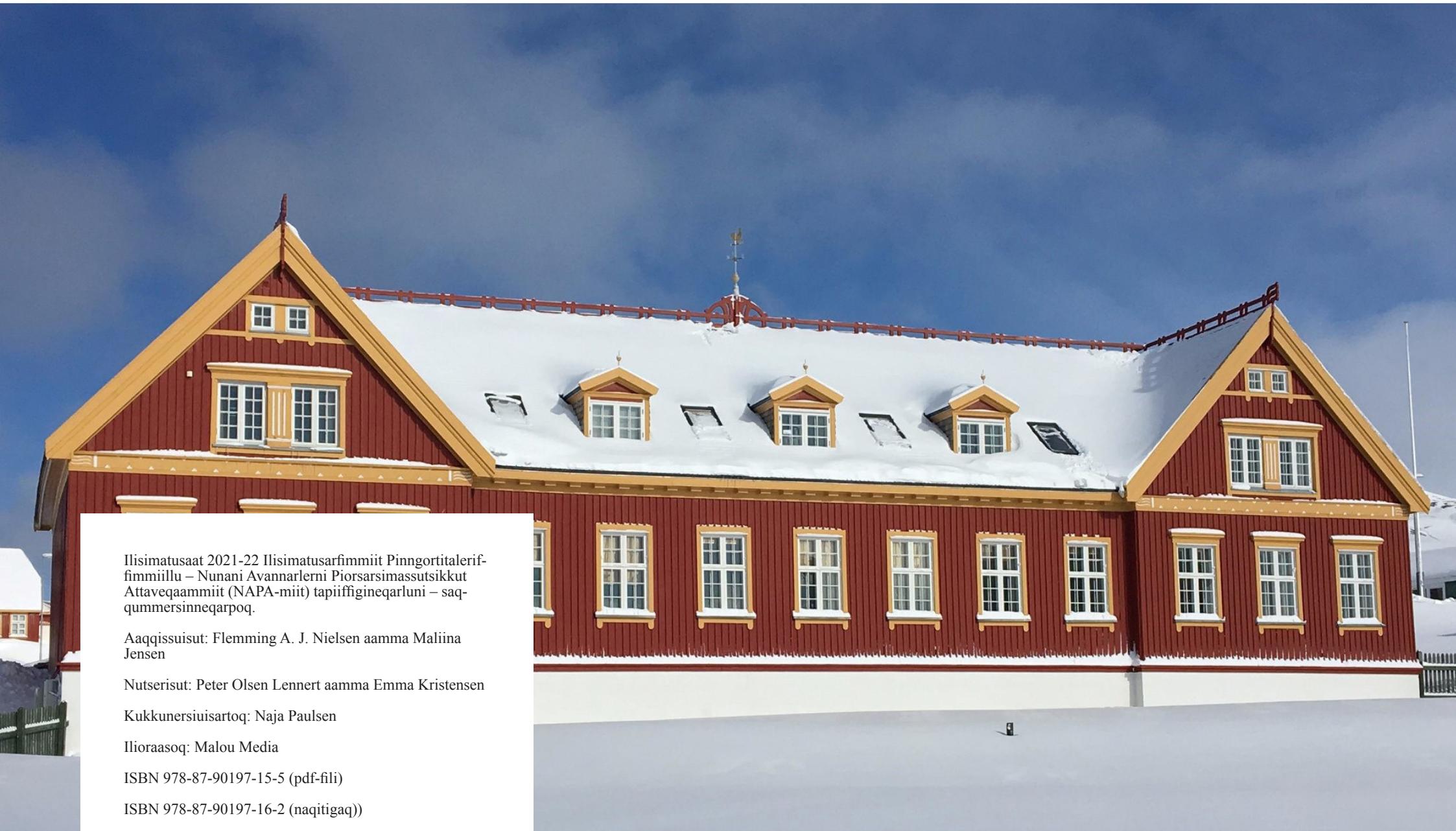

ILISIMATUSAAT

ILISIMATUSARFIMMI PINNGORTITALERIFFIMMILU

ILISIMATUUTUT MISISSUKKAT

2021-22

Ilisimatusaat 2021-22 Ilisimatusarfimmiit Pinngortitalerif-
fimiiliu – Nunani Avannarleini Piorsarsimassutsikkut
Attaveqaammiiit (NAPA-miit) tapiiffingineqarluni – saq-
qummersinneqarpooq.

Aqqissusut: Flemming A. J. Nielsen aamma Maliina
Jensen

Nutserisut: Peter Olsen Lennert aamma Emma Kristensen

Kukkunersiusartoq: Naja Paulsen

Ilioraasoq: Malou Media

ISBN 978-87-90197-15-5 (pdf-fili)

ISBN 978-87-90197-16-2 (naqitigaq))

Ilisimatusarfimiit Pinngortitalerifimmilu
ilisimatuutut misissukkat 2021-22

Oqaatsit, atuakkiat tusagassiutillu

- 4 Nassaaq nutaaq: Kalaallisut atuagaq siulleq
- 8 *Kinamiuaqqat pingasut* aamma Arctic Noir
- 10 *Kakaliit / Kakaléwt* – Hans Lyngemit isiginnaagassiaq kulturikkut naapinneq, ajorluinnartumik inerneqartoq, pillugu
- 13 Kalaallisummi oqaatsivut ataqqineqanngillat!
- 15 Qanoroog kalaallit tv-aviisiat pillugu oqaluttuaq

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

- 17 Nasiffik: Ilisimatusarfimmit nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikkimik qitiutitsineq annertusineqarpooq
- 21 Oqareeriallaataa iliuuseqarneq – inuusuttut najukkami piujuartitsinermik pilersitsiniarnermi peqataaneri
- 23 Kalaallit Nunaanni aqtsinermik aamma suliffeqarfinnik ineriaortitsineq
- 26 Ulluinnarni ingerlatsinermi sullivimmi avatangiisit atuutsinnejalerneri

Meeqqat inuusuttullu

- 29 "Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqanngitsusaatut ippunga"
– Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimi inissinneqarsimaneq pillugu
- 31 Pisinnaatitaaffit oqaloqatigiinnerit aqqutigalugit pilersineqaraangata – meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit ilisimatusarnermi suliniut
- 34 'Are u dum, stupid or dum ha?!" Nipi qinngarsuisoq generation Z aamma Alpha-meersoq – Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu inuit attaveqaqatigiiffiinik atuineq
- 36 Kalaallit Nunaani meeqqat atuarfianni tekniki nutaaq – eye tracking atuarnermik ilinniartitsinermi

Pinngortitaleriffik

- 38 Kalaallit Nunaanni imaani ilisimatusarnerni pissutsit nutaat atuukkaluttualeqaat
- 41 Qilalukkap qernertap uumasuunera tupinnartoq

Flemming A. J. Nielsen

Teologiimut
Immikkoortaqarfimmi
pisortaq, lektori, ph.d.

flni@uni.gl

Nassaaq nutaaq: Kalaallisut atuagaq siulleq

Ukiut 283-it qaangiupput siullerpaamik atuakkamik kalaallisut allassimasumik naqitaqartoqarmat. Tamma 1739-mi pivoq atuagaq tassaavoq ABC, tassa atuagaq atuarnissamik ilinniusiut. Atuagaq ukiorpas-suarni tammaqqasimavoq, kisianni assut tupaallannartumik qanittukkut Danmarkimi nassaarineqarpoq, Det Kongelige Bibliotekip katersaasa amerlaqisut akornanni.

Kalaallisut atuagaq siulleq pillugu takussutissat

1736-mi Københavnmut tikinnermi kingornatigut Hans Egedep Kalaallit Nunaannut ajoqersuiatarneq suli aquppaa akuttunngitsumillu Kalaallit Nunaannit nalunaarusianik pissarsisarpoq, ilaatigut meeqqat atuartut atuarsinnaanermi ajornartumi siuariartornerat pillugu. Taamanikkut 1740-kkunni

Kalaallit Nunaani koloniit (illoqarfii) pingasuinaat piviusuupput: Christianshåb (Qasigiannguit), Godthåb (Nuuk) aamma Frederikshåb (Paamiut). 1743-mi nalunaarutit Christianshåb-imit aamma Godthåb-imit tikipput taamaattumillu Hans Egede sumiiffinni taakkunani marlunni meeqqat atuartut tamaasa allattorsinnaavai. Meeqqatilaat naqinnernik ilisarinnissinnaapput, allat naqqinnerit katiterlugit taasinnaavaat kiisalu pikkorinnerpaat oqaatsinik eqqortumik atuarsinnaapput. Atuarsinnaanermik ilinniartitsinermi tunngaviusussaq tassaavoq ABC, allattukkami pisoqqami taamatut allassimavoq.

Hans Egedep ABC-ata tunua. Atuakkap qallerneqarsimanera 1740-kkunni na-linginnaasuovoq.

Assi: FAJN

Hans Egedep meeqqat kalaallit atuartut pillugit allattugaatini 1744-mi tamanut saqqummiuppaa. Tamattu ma kingornatigut Kalaallit Nunaanni atuagaq siulleq pillugu takussutissat tammarialtorput. Kalaallisut atuakkat pillugit oqaluttuat pillugit allaaserisani amerlanerni Hans Egedep katekismusia (kristumi-uussuseq pillugu ilinniusiaq) 1743-meersoq pillugu atuartoqarsinnaavoq, akuttunngitsumik taanna atuakkanut kalaallisut naqinneqartutut siullertut taaneqartapoq. Kisianni ukiorpassuit ingerlanerini Hans Egedep ABC-a 1739-meersoq eqqaaneqartanngilaq.

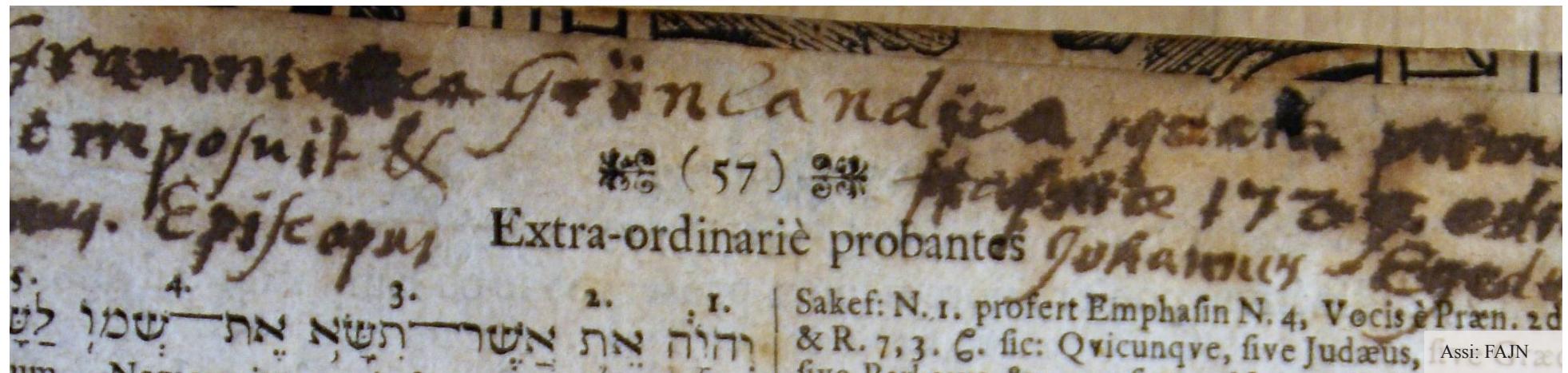
Aatsaat tamanna pivoq 1890-imi taamani kalaallisut atuakkat pillugit allattukkamik saqqummertoqarpoq, taanna suliarineqarpoq Jakobshavnimi (Ilulissat) nakorsaasimasumit, Christian Pfaff-imit. Tassani

eqqaaneqarpoq "ABC kalaallisut aamma atuaaniut saqqaa amigaataasoq. Q[uppernerit] 40. Imaasin-naavoq H[ans] Egede-mit saqqummersinneqartoq, Kbhn. 1739." Ajoraluartumik Pfaff allanngilaq paasissutissat suminngaannit pissarsiarisimanerlugin aamma nammineq atuagaq takusimanerlugu. Kisianni taanna tassaavoq Hans Egedep nammineerluni eqqaanninnerata kingornatigut siullersaalluni taassuminnga ABC-mit eqqaasaqartoq.

Ukiorpassuit qaangiuttut, 1932-mi, eskimologimi professori tusaamasaq William Thalbitzer Kalaallit Nunaat pillugu ilisimatusarnermut pileqqaarneranit allattukkanik saqqummersitsivoq, kisalu Pfaffip atuakkat pillugit allattugaani ilisimavaa imaassin-naasoq kalaallisut ABC 1739-mi naqinneqarsimasoq

piusimasoq. Kisianni Thalbitzerip nanisinnaasimangilaa taamaattumillu Kalaallit Nunaat pillugu ilisimatusartut amerlanersaasa 1932-milli aammattaaq ilimagisimavaat atuagaq tammarsimasoq.

Hans Egedep ABC-ata iluani eqqaamassutissaq latinerooq assamik allanneqarneqarsimasoq: "Grammatica Grönlandica, qvam primo composuit & Hafniæ 1739 edidit Dom[inus] Episcopus Johannes Egede". Qaliliussatut atorneqarsimapput pappiaqqat igitassat atuakkap bibelik ilinniutip hebræerisut allanneqarsimasut.

Atuagaq nassaareqqinnejarpooq

Europamiut ataatsimoortumik ilisimatusarnermik ABC-t oqaluttuarisaanerat pillugu suliniutaannut atatillugu uanga Københavnimi Det Kongelige Bibliotekip katersaatai misissortillugit paasileriallarpaa Hans Egedep ABC-a 1739-meersoq suli paarillua-gaaqisoq. Biblioteki taanna ilumoqqinnaaq atuakkani marlunnik peqarpooq, naak tamanna siornatigut ilisimaneqarsimanngikkaluartoq aatsaalli massakkut.

Ajoraluartumik atuakkat taakkua marluk saqqaat pe-qanngillat, aamma ukioq sunaanersoq naqinneqarsi-mangilaq. Det Kongelige Bibliotekip database-an i allassimavoq atuakkat taakkua marluk 1757-im i saqqummersinneqarsimasut, kisianni atuakkat imarisasa misissorluernerisigut paasinarsivoq, ukioq taanna eqqunngitsoq.

Atuakkap aappaa Universitetsbibliotekimit Københavnimit pisoqqameersuuvoq. Atuakkap taassuma iluani eqqaamassutissaq allanneqarsimasoq latinersut. Kalaallit oqaasiinut nutserlugu imatut allas-simavoq: "Atuagaq kalaallisut ilinniaqqaatissaq hr. biskop Hans Egedep siullermik katitersimasa aamma saqqummersillugu Københavnimi 1739". Eqqaamassutissap eqqortunera qularutissaanngil-luinnarpooq. Tamanna takuneqarsinnaavoq atuakkap imarisaa kalaallisut allatanut allanut sanilliukkaanni, tassa aammattaaq Hans Egedemit piffissami 1739-43-mut allanneqarsimasut.

ABC-mi ilaapput Martin Lutherip katekismusiani pingarnerit ilaat, taanna 1536-mi iluarsaaqqinnerup kingornatigut atuarnermut ilinniartitsinermi Danmarkimi aamma Norgemi tunngavigineqartarsimavoq. Taakkua saniatigut arlalinnik qinnuteqarpooq aamma tussiutit arfineq pingasut ilanngunneqarsimapput, katillugit allaaserisat oqaasertaanik quppernerit 20-t allaffigineqarsimapput, taakkua saniatigut qupper-nerni 20-ni naqinnerit aamma taaguinermut ilinniutit allanneqarsimallutik.

Sooruna Kalaallit Nunaanni atuagaq siulleq pingaaruteqartoq?

Atuagannguaq katillugit 40-nik qupperneqartoq kalaallit kulturianni oqaluttuarisaanermut nutajune-rusumut pisoq pingaaruteqartuuvoq. Taamanikku tamanna tikillugu Kalaallit Nunaanni allanneqartut assaannarmik allatut kisimik isumallutigineqarsi-mapput. Kisianni atuakkat naqiterneqarsimasut atorlugit atuarsinnaanermut ilinniartitsineq pitsangorsarneqarsinnaavoq, aamma iluatsitsineq malu-gineqarluarsinnaalerpoq.

Hans Egedep Illuerunnerut 1721-mi tikinnerata kingornatigut ukiut 100-t suli qaangiutinngitsut Kalaallit Nunaata Kitaaniittut tamangajammik namminneq oqaatsiminnik atuarsinnaalersimapput, kiisalu ineriartorneq utertinneqarsinnaanngitsiq aallartinneqarpooq. Kalaallit Nunaani aviisi siulleq Atuagadliutit 1861 saqqummeqqaartalermaat,

*Hans Egedep ABC-nit qupperneq:
Qinnutit immikkoortuata naggataa.*

kalaallinut tamanut ammasumik pisoqartalerpoq, kalaallillu tusagassiut nutaaq taanna atorluuarpaat. Tamanna nutaaliamat kalaallit naalagaaffiannut imminut taticisumut aallarniutaavoq.

**sinnaatigut. Guna! seimautigut,
opernaugut immenna: Jesu Christub
tokogtiangatigut ningauertluta. Un-
narsals ajungitsorsub Sillakartikil-
linga, ullut nungullugit synderrunni-
artlunga, Jesus lo isumautivnik iper-
rarnaertlunga, kissenne tekkoguta i-
sukangitsome. Tersa tamauta okau-
serput. Amen.**

Imatog:

**Gud! ajortosovogut, uingešaarau-
tigut isumanerlukangautalo okar-
nerlukangautalo ajortulliarautalo, ta-
meinauta perkiſsimilerpogut. Guna!
seimautittigut, ningauertlutit. Ni-
ärnet tettigarput tokotigangatigut,
Tongarsub pissegalloormatigut. Gu-
na! opertittigut, neglinautigillo okautse
silo maliiflugit nalleklukillo. Tokys-
segutatog seimautigut tarngitvut fil-
langmut piſſillugit. Tokosut umar-
titsartorukit, tjinivullo umartikigit, to-
koyungitsomullo piſſillugit. Amen.**

Rap-

**Napparsí
Guna! Ata-
torsovotit
ekharloorara
ofarnermullo.
tameikullukka
Ningaunanga
ara tokotigang
otekseyfsegallo
itsortinga ; a
hytkinvigiom
annekfogugni
kajungir**

**Tyanarsill
Simi
Unnuarsoak
Tungarsur**

Oqaatsit, atuakkiat tusagassiuutillu

AU EJK AU EJT AU EJS
 Baut beik baut heit baus beis
 Daut deik daut deit daus deis
 Faut feik faut seit faus feis
 Gant geik gaut geit gaus geis
 Hauk heik haut heit haus heis
 Jauk jeik jaut seit jaus jeis
 Rauk keik kaut seit kans keis
 Lauk leik laut leit laus leis
 Mank meik maut meit maus meis
 Nauk neik naut neit naus neis
 Pauk peik paut peit paus peis
 Raut reik raut reit raus reis
 Sauf seik saut seit faus feis
 Tauk teik taut teit taus teis
 Bauk veik vaut veit veis veis
 Ter-sa.

Assi: FAJN

Kol-lit Gub o-kau-fit mal-lig-
 ek-sa-vut.
 Si-ur-lek o-kau-set ta-me-i-pok:
 Ull-la-mik Gud kai-seng-i-la-tit, u-
 ang-a kis-si-ma Gud-i-o-yung-a.
 O-kau-si-et ai-va.
 Gub ak-sa-tei-ner-ly-seng-i-set; Gub
 ying-i-su-i-seng-i-la ak-ka-nik mit-far-
 tok.
 O-kau-set ping-a-ju-et.
 Sab-bat (ul-lut ar-bang-et ai-pet)
 er-ka-vi-uk.
 O-kau-set sis-sa-mat.
 Ang-u-til-lo arng-nel-lo nal-leis-fo-
 a-kit, a-jor-seng-e-ful-lu-tit, nu-na-
 mil-lo in-n-to-kang-o-ful-lu-tit.
 O-kau-set tel-li-mat.
 In-nung-nut to-kot-si-sa-rau-nef.
 O-kau-si-a ar-bang-et.
 Arng-nau-na-ka-ri-a-rau-nef, ang-
 un-nun-er-te-ka-ri-a-rau-neg-lo.
 Ar-bang-et ai-pet o-kau-si-a.
 Tig-lis-sa-rau-nef.
 Ar-bang-et ping-a-ju-et.
 In-nu-ka-tit seg-lu-tig-is-sa-rau-
 na-go.

XX 2

2

Hans Egedep ABC-ata quppernera siulleq. Kisitsisit naaffigaat 21, taamanikkut taanna tassaavoq kisitsit annerpaaq, kalaallisut ajornanngitsumik taaneqarsin-naasoq.

Hans Egedep ABC-ata quppernerisa ilaat, taanna tassatuaavoq kalaallisut atuagaq naqinnerit goterit allannerit (naqinnerit peqingsasut) atorlugit naqitaasimasoq. Quppernerimi saamerlermi immikkoortoq katitaanermut ilinniutinik naggaserneqarpoq. Taanna tassaavoq oqaaseq marlunnik taanilik "Ter-sa" (tassa), tamatumunnga ilutigitillugu atuarnermik ilinni- arnermut aallaqqaasiutip kingulersaat: "katiterineq" (taanerit katiterlugit oqaasinngortitsineq). Quppernerimi talerpillermeri takuneqarsinnaapput Inatsisit Qulit aallaqqaataat quelequtalerneqarsimasut, allassimavorlu: "Qulit Guutip oqaasii malitassavut".

Sukumiinerusumik
 atuarsinnaavutit uani:

Flemming A. J. Nielsen aamma Thorkild Kjærgaard: Den første grønlandske bog. Tidsskriftet Grønland 70 (2), 2022, qupp. 103-122.

B. U. H.

Assi: FAJN

Annemette Hejlsted

Lektori, ph.d.,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinermut
Tusagassiuutilerinermullu
Immikkoortortaq

annhe@uni.gl

Kinamiuaqqat pingasut aamma Arctic Noir

Atuagaasivinni iikkamiittumi atuagaq qeratasuumik qaleqanngitsoq, pisoqaq nungullarsimaqisoq, katagannginniassammat tasisuaartumik ungersimavoq, taanna anaanannit aanama taassagaluarpaat tasisuasorsuartut. Atuagaq pinerluttulersaarutaavoq tassaasoq uanga atuaqqitassaraluara, tassami soqutiginarseqqilermat. Oqaluttualiaq tassaavoq Kerstin Ekmanip pinerluttulersaarutaa *Tre små kinesere* 1961-imni saqqummersoq, piffissami kingullertigut suussusia allangorsimasoq. Ullutsinni pissutsit tunngavigalugit isigissagaanni Ekmanip pinerluttulersaarutaa imaanngilaq tassaaginnartoq psykologimit isigalugu pinerluttulersaarut siullit ilaat nunani avannarlerni atuakkiortartut akornanni, tassani aammattaaq nunani avannarlerni atuakkiani pinerluttulersaarutini suussuseq nutaaq naliminik sioqquitsisoq – Arctic Noir [Atuakkiat issittumi pisut], taakkua

aatsaat 2010-kkut ingerlanerini takkupput nalingin-naasumillu oqaluttuat Kalaallit Nunaanni pisutut attuumassuteqartarpot. Suussutsimut taaguummi Arctic Noir pineqarput naleqqiussat marluk – Issittoq nunami sumiissusertut aamma pinerluttulersaarut sakkortooq, sorsunnersuit marluk akornanni aallartilluni 1950-ikkunnut ingerlasoq, atuakkiortut Raymond Chandler aamma Dashiell Hammett pingaarnertut atuakkiortuullutik.

Pinerluttulersaarutini Arctic Noir tassaavoq iluseq pinerluttulersaarutinik ilisimatusartoq Willy Dahl malillugu pinerlunneq aamma taassuma paasiniarlugu paasineqarnera qitiupput. Oqaluttualiami allat tamarmik – avatangiisit, psykologi, inuiaqatigiinnik isornartorsiueq aamma immaqa taalliat aamma quisaarinerit – pinerluttulersaarummi soqtaasa-

riaqanngillat. Arctic Noir-imni Issittumi aamma aaqqiagiinnginnerit “allatut” pineqartut tassaapput Issittumut attuumassuteqartut. Killiliussat pinerluttulersaarummi pineqartumi aamma aaqqiagiinnerni pisuni, pisutut pilersinneqartut allatut oqaatigalugu Issittumi silap pissusianut, pingortitamat aamma kulturinut attuumassuteqarput. Oqaluttualiaq assersuutigalugu Nuummi, Reykjavikimi imaluunniit Kirunami pisutut oqaluttuarineqartapoq, nalingin-naasumik pisutut pilersinneqartuni sammineqartarpot, apeqqutit silap pissusianut tunngasut imaluunniit inuuniarnermi ajornartorsiutit Issittumut attuumassuteqartut. Kalaallit Nunaannut assersuutit ilisimaneqarput Mads Peder Nordbo-p *Kvinden uden hud* (2017) aamma Steffen Jacobsen-ip *Et bjerg af løgne* (2015).

Oqaatsit, atuakkiat tusagassiuutillu

Ekman-ip oqaluttualiaani pisoq sumiiffimmi piviussunngitsumi taasami Rakisjokkimi, taanna tassaavoq qaqqami stationi Sverigemiittoo qasuitsup avannaa-niittoq. Sumiiffik taanna anginngitsoq oqaluttuarine-qarpoq issittumi pinngortitaq aamma tassani uumasut innersuussutigalugit kiisalu silap nillissusia/kiassusia aamma qasuitsup taarnersua oqaluttualiami oqaluttiani pingaarteqarput. Nunarsuaq *Tre små kinesere*-ni saqqummiunneqartoq pinerluttuleresaarummi immikkut ittutut ippoq, tamakku nalinginnaasumik illoqarfinni imaluunniit matoqqasuni aamma sumiiffinni killeqarluinnartuni pisarluarput, soorlu atuagaateqarfinni, umiarsuarni aalamik ingerlasuni aamma qimuttuitsuni, kisianni qaqqami stationi ukiuunera tamakkerlugu matoqqavoq sumiiffik tikikkuminaatsoq aamma taamaalluni avingarusimasumiittutut ippoq. Matoqqanerup taassuma akerliatut qaqqami stationi saamit upperisaminnik sammisaqartarfiinut aamma najugaqarfiinut qimanneqarsimasunut ammaassivoq, taamaattoqarneratigut Rakisjokk saamit kulturanut qimanneqarsimasumut killiliussanut qitiusutut ilerluni.

Inuttaatinneqartuni aammattaaq pinerluttuleresaarutini pingasuuasartut malinneqarput paasiniaasartoq, pinerluffigineqartoq aamma pinerluttoq. Soorlu Conan Doyle-mi paasiniaasartoqarpoq aamma taassuma ikiortaa. Ekman-ip oqaluttualiaani taakkua tassaapput kulturimi nutaaliami inuttaasut qitiusut: Politeeq aamma equmiitsuliortoq. Pinerluttoq aamma pinerloqataa, marluullutik najukkami qangali inuiaqatigiisunut tunngaveqarput, tassaapput tuttuutilik aamma saamini inuiaqatigiinnguani qullersaasoq, pinerluffigineqartut tassaapput saami arnaq inuusuttoq aamma qalipakkaniq equmiitsuliortartoq.

Oqaluttuaq aaqqiagiinnermut tunngallunilu aaqqisuussaavoq, akuttunngitsumik Issittumut attuumasuteqartinneqartartoq: Inuiaqatigiit nutaaliat aamma qangali inuiaqatigiit ileqquisa akornanni aporaanneq. Oqaluttuaq siulleq, tassa imaappoq pinerlunnerup(it) paasinialugit paasineqarnerat, pinerluttunik paasniaasartut pillugit oqaluttuaavoq nalinginnaasoq, tassani pinerluttunik paasiniaasartoq pisut avataaniil-luinnarpoq susaqrarnani isiginnaartuusoq. Akerlianik oqaluttuaap aappaa aaqqissuussaavoq kulturip nutaali-ap aamma qangali kulturip aporaannerisut. Ataatsimut isigalugu tassani pineqarpoq aaqqiagiinnginneq nutaajusoq – angutip arnaq inuusuttoq naartutilersimavaa aamma annilaangatigaa, tamatuma nuliaminit pigissaartumit paasineqarnissaa. Arnap inuusuttup imminut toqunnissaminut pinngitsaalineqarnera pisinnaavoq, saamip taamatut pisoqarneranik unitsisisinnaagaluartup sorianngitsoornera ileqquusunik pingaartsineq pissutigalugu. Arnaq inuusuttoq imminut toqunnissaminut pinngitsaalineqartoq, kinguariit utoqqartaanit annaanneqarsinnaasimagaluarpoq, taannali ileqqutoqqat malillugit inuovoq, teknikkikkut nutaalianik sunilluunnit, soorlu nalunaqutanik, radionik nillataartitsivinnilluunniit peqarani. Kinguariit utoqqartaata akueraa arnap inuusuttup pinngitsaalil-lugu imminut toqtsinneqarnera, taamaaliornikkut kinguariit ataqqineqarnerat annaanneqassammat.

Kulturip nutaaliap aamma inuiaqatigiit qangaaniilli pissutsit malillugit inuusut akornanni aporaanneq Kerstin Ekman-ip issittumi pinerluttuleresaarutaani tik-kuarneqarpoq aaqqiagiinngissutaasinjaasoq. Issittooq tamakkerlugu piusoq aamma taamaakkami atuagaq *Tre små kinesere* maannakkut pisunut tunngavoq Arctic Noir sioqqullugu. Akerlianik pinngortitaq aamma

silap pissusia qajannartutut aamma tungiorneqartussatut isigineqanngillat. Tassaniiginnarput. Taamaammal lu *Tre små kinesere* taamanikkut pissutsinut nale-quppoq. Kingusinnerusukkut pinerluttuleresaarummi Händelser vid vatten (1992) akerlianik Ekman siumut tikkussivoq tassani inuiaqatigiit nutaaliaasut pinn-gortitamik aserorterinerat qitiutikkamiuk.

Atuakkat atorneqartut

Lisa Nørnberg Andersen m.fl. Grønlands noir – Arctic noir: *Dansknoter* 1/2019, 2019, qupp. 46-48

Willy Dahl: Om litteraritetten i kriminalitteraturen. I: *Den sidste gode genre*. Århus: Klim & NSU, 1995.

Kerstin Ekman: *Tre små kinesere*. København: Gyldendal, 1994 (svenskii oqaasiinit imtaaguuteqartumit *De tre små mästarna* (1961) nutserneqartoq).

Kerstin Ekman: *Händelser vid vatten*. Stockholm: Bonniers, 1992.

Steffen Jacobsen: *Et bjerg af løgne*. København: People's Press, 2015.

Mads Peder Nordbo: *Kvinden uden hud*. København: Politiken, 2017. Copenhagen: Politiken, 2017.

Birgit Kleist Pedersen

Lektor emerita,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinermut
Tusagassiuutilerinermullu

bipe@uni.gl

Kakaliit / Kakalêwt **– Hans Lyngemit isiginnnaagassiaq kulturikkut naapinneq,** **ajorluinnartumik inerneqartoq, pillugu**

Nalaatsornerinnaangilaq Hans Lynge Knud Rasmussenip ilisimatuullu William Thalbitzerip suliarsuinik nangitsisussanngortinneqarmat. Piginnaaneq inuianni qanganisarsiuut oqaaserissullu pigisartagaat malussarissuseq Hans Lyngep pigaa, Knud Rasmussenilu assigalugu kalaallit oqaasii allanngorarneqaqisut sapersatisgarinngilai utoqqaallu iluatinnartunik qaffiisinniarlugit “aalisallaqqissuuvoq”.
(Bent Rosenkilde Nielsen, Atuagagdliutit/ Grønlandsposten, 1956).

Atuakkiortoq, assigiinngitsut atorlugit eqqumiit-suliortoq, siulinit eqqaamasanik katersisoq aamma politikeri inoqatiminut sunniuteqartoq Hans Lynge (1906-1988) Kalaallit Nunaani aammattaaq ilisarisimaneqarpoq amerlasuunik nammineq suliaminik isiginnnaartitsisusiornergut, kalaallisut allatarlugit kalaallit kulturiat aamma inuiaqtigiinnut tunngasut aallaavigalugit. Isiginnnaagassiani tamak-kunani amerlasuuni nammineq najoqquṭassiorlugit, tunuliaqtaliorluni, isiginnnaartitsisut atisaliorlugit aamma ilitsersuilluni. Isiginnnaartitsissutiliai amerlasuut politikkut oqariartuuteqartarpuit, erseqqissuunnaasunik imaluunniit anngiussanik.

Isiginnnaagassiat taakkua ilaat tassaavoq *Kakaliit* 1956-imeersoq, tassannga isumassarsiamut tunngaviuvoq nunaqarfimmi Kullorsuarmi oqaluttuaq

Hans Lyngemit 1952-imi allanneqartoq. Hans Lyngemet oqaluttuartoq tassaavoq Évartérak (Edvardt Frederiksen) 1884-?), sumiiffimmi oqaluttallaqqinnerpaat ilaattut ilisimaneqartoq. Oqaluttuaataaguuteqarpoq *Angákuarsárdlune kavdlunánik ajortumériniarneq*.

Oqaluttuami pineqarput Upernavimmi aappariit taakkua panissaartik niuertup nulianut toqusimasumut atsiussimavaat. Meeraq kusarnartunik atisalorsorneqarpoq paarsisuminillu niuertumukaanneqarpoq “uikuni” pulaassammagu. Niuertup pulaartut anisimmagit meeqqap angutaa assut nikanarsarneqarsi-masutut misigivoq, tassami angakkorsuugami panini niuertoq ataqqiniarlugu atsersimagamiuk. Akiniaaniarluni toornani, Kakaliit, niuertumut aallartippaa. Kakaliit arnatut akiugassaangitsutut isikkoqarpoq

niuertullu ingerlaannaq ajuutigilerpaa. Ajuutigner-mik naapittarpaa pisiniarfimmilu pissarsiarneqarsin-naasunik kusanarerpaanik tuniorartarlugu. Kiisami paasigamiuk anersaamut toqungasumut asannilersimalluni niaqlulaartunngorpoq toqullunilu. Taamaalil-luni niuertumut akiniaaneq iluatsippoq.

Isiginnnaartitsissusiaq *Kakaliit* februarip ulluisa aqqarnganni 1956-imi, Hellerupimi Kalaallit Illuan-ni Tranegårdsvej 26-mi siullerpaamik isiginnnaart-sissutigineqarpoq, Københavnimilu marloriarluni isiginnnaartitsissutigineqarlni kalaallit inuusuttut inuttaralugit. Unnuk taanna isiginnnaartitsissutigineqqaarmat *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*-imi Bent Rosenkilde Nielsen isiginnnaartitsissut pillugu imatut allaaserinnippoq:

Isiginnaartitsisut Knud Egede, Jens John Høegh, niviarsisat Chemnitzkut ilagisaat torralaalluavippuit. Isiginnaartitsissutip oqaasertai takisutu amerlanerillu danskinut uuminarsaarutitut nipeqartut kalaallinillu isiginnaartunik illaatigineqartarlutik „Kakalit” Københavnimi amerlasuunut isiginnaartittariaqaraluropoq, sorsunnerup kingorna kalaallit isiginnaartitsissutiviannik takutinneqartoqarsimannngimmat. Kalaallit-Nunaanni inuuusuttunut imaannaangitsunut aamma isiginnaartitsissutigittariaqaraluropoq, imarisatami ukiut qanganitsat nutaanut atassusermagit, tassaammallu atuakkior tup kalaaliusup isumaa kalaallit danskillu pillugit apeqqum-mut.population and the Danish colonization.

Isiginnaartitsissut pillugu allaaserinninnermi erseqqilluin-nartumik isiginnaartitsissutip oqariartuuta ersippoq: pissaanilinnut oqalunnissamut periarfissaqartinneqanngikkaanni danskinut nunasiaatinngornerup kingornatigut, taava isiginnaartitsisarfik atorlugu isornartorsiuneq apunneqarsinnaavoq ulluinnarni pisartut sakkortuumik tunngavilersorlugit, tassani innuttaasut taakkua marluk akornanni naapertuutto-qannginnera ersersillugu. Isiginnaartitsissusianik taamaat-tunik Hans Lynge arlalinnik peqarpoq.

Paasissutissaq

Kakaléwt:

“imaagunarpoq niviarsiaraq toqusimasoq taamak ateqarsimasoq angutip toornaliussimagaa. Taamaattut ingitsillugit ilineqartarput” (Hans Lynge)

Kalaallit Danmarkimi angerlarsimaffi pillugit annertunerusumik atuarit uani: 1980-4-Artikel02.pdf (tidsskriftetgronland.dk)

K A K A L ↑ T

Grønlandske skuespil af Hans Lynge

Medvirkende:

*Marie Kathrine Chemnitz
Dorthea Chemnitz
Anna Lennert
Kristine Jensen
Petrine Møller
Knud Egede
Jens John Høegh
Lars Gabrielsen
John Lynge*

Isiginnaartitsissut aappassaanik isiginnaartitsissutigineqarpoq Peqatigiit Kalaallit 2. april 1956-imi poorskimi nalliuottorsiøreranni.

Ass: Jacob Maarbjerg/Ritzau Scanpix

Eqqumiitsuliortoq Hans Lynge, 1953

Paaseqatigiinneq – kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuineq

Alla soqtuginartoq tassaavoq politikkikkut oqariatuutit ersersinneqanngitsut saniatigut, tassaavoq oqaluttuaq siullerpaamik allanneqarnermimit allangornera isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassami allangornera. Êvartêkap oqaluttuaata allassimaneranit isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassamut sanilliukkaanni, isigin-

naartitsineq aqqanilinnik immikkoortoqarpoq, taava erseqqilluunnarpooq immikkualuttut arallit ilanngunneqarsimasut, tassa oqaluttuaq siullerpaamik allanneqarnerani ilaangngitsunik. Taakkua saniatigut nassuaatit assigiinngitsut ilanngunneqarsimapput. Pineqartut tassaapput 1) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat kalaallisut allanneqqaarneri, 2) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat danskisut allanneqarneri aamma 3) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat kalaallisut allanneqqaarnerannit isiginnaartitsinermi aaqqissuussanut tamanut tunngatillugu danskisut eqikkaanerit.

Nassuaatit taakkua Hans Lynge eqqumiitsuliortutut kiffaanngissuseqarnera ersersippaat, taamaaliornermigullu paaseqatigiinnerit tamaasa ilannguppai, kulturi tunngavigalugu oqaatsink atuinertut taaneqartartut. Tamanna imatut paasineqassaaq oqaasertalersuivoq tamanut oqaatsillu taakkua paaseqatigiinnerup avataaniittup imaaliallaannarluni eqqoriarsinnaangilai siullerpaamik allanneqarnera taamaallaat atuaruniuk.

Paassisutissaq: Kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuineq

Naatsumik oqaatigalugu kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuinermi pineqarpoq imminnut paaseqatigiittut oqaatsinik atuinerat, taamaallaat ataqtiginnikkut paasineqarsinnaasoq, tassa inuit akunnerminni kulturikkut ataqtiginnerat pissutaalluni – ilisimasarpaat qanoq isumaqartoqarnersoq, naak tamanna oqaatigineqanngikkaluartoq.

Kisianni Hans Lynge aammattaaq eqqumiitsulior tutut kiffaanngissuseqarneq atorpaa oqaluttuaq allamut saatsillugu, tassani soorlu assersuutigalugu kalaallit aamma danskit akornanni naapertuutumik pisoqannginnera, taanna 1953-imi tunngaviusumik inatsisip allanngornerata kingornatigut misigineqar poq, tassani Kalaallit Nunaat Danmarkimi amtinngorpoq taamaalillunilu pappiaqqatigut danskit amtiannut allatulli naligiissinneqarluni.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Hans Lynge: *Inegpait eller fornemme mennesker, som Melville Bugtens eskimoer kalder sig selv: Upernivik norddistrikts ældre historie* (Meddelelser om Grønland, 90). København: Reitzel, 1955.

Birgit Kleist Pedersen: Hans Lynge – en passioneret amatør i tilblivelsen af den grønlandske teaterscene. *Peripeti. Tidsskrift for dramaturgiske studier*. Særnummer 2019, s. 1-24. http://www.peripeti.dk/wp-content/uploads/2019/09/Peripeti_GrønlandsTeaterhistorie_PåVej.pdf

Birgit Kleist Pedersen: *Fra Homer til Aron. Speciale, Ilisimatusarfik*, 1995.

Bent Rosenkilde Nielsen: Hans Lynge Uperniviup pigissaine avangnardlerne. *Atuagagdluitit/Grønlandsposten* 19. april 1956, s. 12. <https://timarit.is/page/3778507?iabr=on#page/n9/mode/2up/search/inegpait>

Camilla Kleemann-
Andersen

Adjunkt ph.d.-
innorniartoq,
Oqaasilerinermet,
Atuakkialerinermet
Tusagassiuutlerinermet
Immikkoortortaq

ckla@uni.gl

Kalaallismi oqaatsivut ataqqineqanngillat!

Oqaaseqatigiit taakkua kalaallit akornanni tusarnar-
taanngilluinnarput. Ippassaaninnguakkunni inuit
attaveqatigiittarfisa ilaanni naammattoorpara arlaat
oqaatsit pillugit oqallitsitsilaavissulersimasooq. Oqal-
linnermik aallartitsisoq suliffimmini kalaallisuinnaq
oqalulluni sulinini naaniarsaralugu misileraasima-
voq. Assut ajornakusoorsimavoq misileraanerminilu
sivisunngitsumi misigissutsit assut oqimaatsut ator-
simanerarpai. Saqqummiussaa assut allanit ilaler-
neqaqattaarpoq, oqallinnermi ilaliussat 100-t ataati-
laarlugit allattoqarsimavoq, maluginiarparalu aamma
akerlilerneqanngitsoq. Ilaliinerit ilaat ingasatsiarput,
tassami qallunaaluartutut amerlasuut nipeqaramik.
Unali oqallinneq assersuut ataasiinnaavoq, nunatsin-
ni oqallinnernit assingusunit amerlaqisunit. Tassami
oqaatsit pillugit oqallinnerit sammineqaleraangata

inuiqaqtigiit marlunnut avinneqarajuttarput, tassa
kalaallit qallunaallu. Imaluunniit toqqaannarnerusu-
mik oqaatigalugu kalaallisuinnaq oqaluttut aamma
kalaallisut oqalussinnaanngitsut. Tamanna ataasiin-
naanngitsumik nassuaatissaqarpoq, ataatsimulli
isigalugu nunasiaataasimanerup kingunerisa ersiuti-
gigaat oqaatigineqarsinnaavoq.

Kalaaliussuseq oqaatsillu

Kalaallit Nunaanni kalaallisut oqaatsit kinaassutsi-
mut assut atatinniarneqartarput, ilaatigullu kalaalius-
sutsimut uuttuutitullusooq atuutsinniarneqartarlutik.
Oqaluttuarisaanerput isigissagaanni kalaallisut
oqalussinnaaneq aallaavigalugu qanoq kalaaliutigi-
nermik uuttuusersuineq takornartaanngilaq. Nutar-
terinerup nalaani ulluinnarni *qallunaanngorsaga-*

nermik taaneqartartup nalaani kalaallit arlallit
qallunaatuinnaq oqaaseqalersimapput, kalaaliussut-
simut uuttuutaasartut allat, ilaatigut soorlu inunngor-
fik, najugaq ilaqtuttallu tamarmik Kalaallit Nunaan-
neeraluartut kalaaliunngitsutut isigineqartarlutik,
oqaatsit aallaavigalugit. Kandidatinngorniutigalugu
inaarutaasumik allaaserinninni oqaatsit pillugit
oqallinnerni misigissutsit takussaanerusut internet-
timi nutaarsiassaqartsivinnit allaaserisaneersut
oqallinnerillu taakkununnga attuumassuteqartut mi-
ssorpakka misigissutsillu aallaaviat paasiniarlugu.
Misigissutsit takussaanerpaat tassaapput kamak
tassanngaanniillu qinngarsuineq, kanngusunneq
asanninnerlu (oqaatsinut).

Kalaallisut imaluunniit naamik

Oqaatigeriikkattut oqallinnermi inuaat marlunnut avinneqartarput, -kalaallisut oqaluttut kalaallisoor-sinnaanngitsullu. Kalaallisuinaaq oqaasilinnut ajornartorsiutaagajunnerusutut eqqartorneqartarput ilinniarfinnut – qallunaatuunerusoq oqaluffiusunut – isersinnaanerisa killeqarneri kiffartuussivimnullu assigiinngitsunut kalaallisut oqalullutik saaffigin-nissinnaanerat killeqartartoq, taakkunani arlalitsigut qallunaatut oqalunnissaq pisariaqtarmat. Illuatungaani kalaallisut oqalussinnaanngitsut oqallinnerni aporaaffiusuni periarfissaat ikilisarniartutullusooq nipeqartumik eqqartorneqartarpoq. Assersuutigalugu Inatsisartut oqaluttarfiannit kalaallisuinaaq oqaluttoqartalernissaa arlaleriarluni ukiuni arlalinni oqallisaasarpooq.

Nunasiaataasimaneq

Soorliuna tamakku oqallinnerit piuaannartut? Uani pissusissamisoorpoq nunasiaataasimanerup kingu-neri isiginiassallugit. Oqalutuarisaanermi, oqallitarnerni kulturikkullu ingerlateqqitaniipput kalaallit nunasiaatilinnit nikanarnerusutut inissinneqartar-nerat isigineqartarnerallu kinguariinni ingerlaarsi-masoq. Inuiaqatigiinni nunasiaanerup nalaani ileqqut pigiliutiinnakkat isiginnitaatsillu taamaattussaannar-tut isigilikkat pigiliunneqarsimapput, nunasiaatillimi taakkuusimammata isummanik pingaartitanillu aalajangiisuisimasut.

Inuiaqatigiittut imminut nikagineq imminullu pingaartorsuutinneq akulerukkaanni ulorianarsisin-

naavoq. Tassami paaseqatigiilluni oqaloqatigiiffiun-sinnaagaluami aporaanninngortarpoq anneruniun-ninngorluni taamaattumillu oqaloqatigiinnissaraluaq qatangiinnartarluni.

Naligiinnginnej

Oqaatsit pillugit oqallinneq inuiaqatigiinni avissaar-tuuffiinnassangippat pisariaqarpoq oqallinnerit aallaavii minnerunngitsumillu misigissutsit atorne

gartut oqalutuarisaanermi pinngorsimasinnaasut eqqartornissaat. Tassanilu illugiinnit tamanit pisaria-qarluinnarpoq akerlerisap isiginnittaasianit sammi-sap paasiiniarnissaa, taamaanngippammi naligiinngit-sumik inissittoqartuaannassammat, oqaatsillu pillugit oqallinnermi naligiinneq imaluunniit nali-giinngissuseq eqqartugassat pingaernerpaat ilagaat.

*Kandidatinngorniutigalugu allaaserisaq tamakkiisumik uani atuarneqarsinnaavoq.:
<https://uni.gl/media/5987234/slm-speciale-plastikblomster-og-tungeloese-groenlaendere.pdf>*

Aviaq Fleischer

Adjunkti ph.d.-
innorniartoq,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinermut
Tusagassiuutilerinerimullu
Immikkoortortaq

avfl@uni.gl

Kalaallit Nunaata Radioa-TV-alu (KNR-TV) aalla-
kaatitseqqaarpoq 1. november 1982 illoqarfinni
nunaqarfinnilu 18-ini. Aallaqqataani nammineq
aallakaatitassiat programmit amerlavallaangillat,
kisianni aallakaatitat ikittut sinerissami najukkani
tv-qarfinit suliarineqartunik ilaneqartarput, ilaati-
gut namminneq piumassutsiminnik suliaqartartunit.
Unnuit tamaasa (arfinningorneq pinnagu) nal. 20.02
aallartittumik tv-qarfuit peqatigiffi minutnsini 13-ini
aallakaatitsisarput. 1983-imit aallartittumik KNR-TV
aallakaatitassianut akiliisalerpoq aallaqqammut mi-
nutsimut 60 kroneertarluni. Ukioq siulleq aallakaati-
tassianik 65.000 kr. pisinermut atorneqarput, kisianni
1984-innguinnartoq aningasat 185.000 kr.-inut
qaffareerput.

Qanorooq kalaallit tv-aviisiat pillugu oqaluttuaq

Kalaallit Nunaata namminerisaminik tv-aviiseqaler-
nissaanut ukiut arfineq-marluk ingerlaqqaarput. Ta-
manna pivoq Maliinannguaq Markussenip (ullumik-
kut Marcussen-Mølgaard) tusagassiotutut 1989-imi
atorfininnissani pillugu oqaloqatigiinnermi tv-chef H.
P. Møller Andersen oqarfingimmagu, kalaallisut nuta-
arsiassanik suliaqartarnissani takorloolugut. Tamanna
tikillugu tv-qarfiup taamaallaat danskit tv-avisiat
VHS-båndimut immiussaq aallakaatittarpaat. Båndit
timmisartukkut Danmarkimit nassiuunneqartarput
sapaatillu akunnerata ataatsip miss. pisqoqaassuseqar-
put aallakaatinneqartarput. Nutaarsiassat danskisut
oqaasertallit nutajunngitsut kalaallit oqaasii atorlugit
nalitsinni pisunik taarserniarlugit aallakaatitassior-
nissamik takorluugaq piviusunngorpoq, taamaattorli

siullermik taamaallaat misiliinertut ingerlanneqarluni.
Septembarip ulluisa aallaqqataani 1989-imi qaam-
matip ataatsip ingerlanerani KNR-TV unnuit tamaasa
nal. 20.00 minutnsini tallimani nutaarsiassanik aalla-
kaatitsisarpoq. TV-aviisip taaguutaatut, Qanorooq
pinngorpoq, radiukkut aallakaatitassiotup ilisarisima-
neqarluartup Uvdloriánguak Kristiansenip taamatut
siunnersuuteqarneratigut.

Assi: Eldarnurkovic

Septembari tamakkerlugu 1989-imi KNR-TV aningasaasatini ikittuinnaat atorlugit nutaarsiassanik aallakaatitsisarpoq. Aallakaatitami siullermi tv-kkut aallakaatitsivik suli pigineqanngilaq, taamaattumik tv-p pisortaata allaffia atorneqarpoq KNR-ip ilisarnaataa teqqequmi qalipallugu. KNR-TV-p meeqqanut iniusuttunullu immikkoortortaqarfiani sulisut Erna Lynge aamma Niels Hendrik Lynge – pinngortitaq aamma kulturi pillugit aallakaatitsisiornermik misilittagallit – nutaarsiassanik aallakaatitassiornermut akulerutsinneqarput.

Maliinannguaq Markussen aamma tusagassiorlungorniaq praktikertoq Noah Mølgaard, aallakaatitassiorfimmiiinnermut Danmarks Radiomeersunit pikkorissartinneqapallapput, aallakaatitsinerup nalaani atisaat qernertuussanngitsut, qaqortuussanngitsut imaluunniit aappaluttuussaanngitsut oqaluttunneqarlutik. Qanoruup aallakaateqqaarnerata imarai silassaq kalaallisut danskisullu kingornati-gut aalisakkerivimmit nutaarsiassaq, direktører paalannerat aamma Nuummi oqaatsit pillugit isumasioqatigiinneq. Naggataatigut isiginnaartunut inassutigineqarpoq KNR-TV attaveqarfigisaqqulu, nutaarsiassanik imaluunniit allanik ilangngut-sikkusutaminnik nalunaaruteqartaqpallugit.

Aallakaatitassiornerit sivisusarput; ilaatigut ilangnutassiat tamarmik qiortarneqaaqqaartussaapput båndimullu ataatsimut nuussorlugit. Taamaattumillu Qanoroop aatsaat nal. 20.00 aallakaatinneqartarpoq. Qanoruup qaammat siulleq aallakaatinneqartarnerani oqaluttuat puigunaatsut ilaat Noah Mølgaardip eqqaamalluagaa tassaavoq Qaanaami inummik annertuumik ajoquusersimasumik apersuineq, taanna amerikamiut timmisartorsuata qaartartunik nakka-kaatitsisartup 1968-imi nakkartup kingornatigut saliisunut ilaasimavoq.

Taamanikkut aallakaatitassiornermut pisortaq Niels-Pavia Lynde oqaluttuarpoq qaammat taanna naammat, aamma ullut tamaasa nutaarsiassanik aallakaatitsisarneq unilluni, taava taamanikkut naalakersuisut siulittaasuata Jonathan Motzfeldtip apeqqutigisimaga, nutaarsiassanik aallakaatitsisarneq ingerlaqqissaguni qanoq akeqassanersoq. Inatsisartut aningaasartuutissatut naatsorsuusiat affaat aningaasaliissutigaat, KNR-TV-lu aalajan-

gersimalluinnarpoq Qanoroop aallarteqqinniarlugu. Taamaattumik apriilip ulluisa 24-anni 1990-imiit Kalaallit Nunaat nammineq tv-aviiseqalerpoq, aallaqqaataani sapaatit akunneranut marloriarluni saqqummersartumik, kisianni 1. oktober 1991-imiit sapaatit akunneranut ulluinnaat tamaasa, aasaanerani sulinngiffeqarnermi unikkallartartumik. Ullumikkut Qanoroop minutsinik 20-nik sivissussuseqartarpoq ulluinnaat tamaasa allakaatinneqartarluni aamma aasaanerani.

Qanoruup aaqqissuisua siulleq 1993-ip tungaanut tassaavoq Maliinannguaq Marcussen-Mølgaard. Anguniagaasa ilagaat nutaarsiassat aammattaaq oqaluttuanik nuannersunik ilaqtarnissaat Kalaallit Nunaat pillugu pitsaanngitsuinnarnik ilangngussisarnermut akissutitut, tusagassiuutini taamaattut amerlareermata.

KNR-imi digitalisering aallartinneqarpoq aallakaatitassiarineqarsimasut pisoqqat KNR-ip YouTube-mi kanalianut nuunneqartarlutik, aallakaatitassiat tv-kkut takutinneqaqqereeraangata. Ajoraluartumik Qanoroop aallakaatitaq siullerpaaq suli tamanut takusassiarineqanngilaq båndip assitaasa pitsaassusiat ajortissimammata.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Ulla Hjorth Nielsen og Birna Marianne Kleivan: *KNR-TVs første år*. Nuuk: Pilersuiffik, 1984 Pilersuiffik, 1984.

Rasmus Leander Nielsen

Adjunkt, ph.d., Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningasaqaqnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

raln@uni.gl

Nasiffik: Ilisimatusarfimmit nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikkimik qitiutitsineq annertusineqarpoq

Nasiffik tassaavoq Ilisimatusarfimmi ilisimatusarnermik ingerlatsivik nutaaq, nunarsuarmi avatitsinniittut Kalaallit Nunaannik aamma Issittumiit annertunerujartuinnartumik soqutiginnikkartortunik nak-kutiginninniartoq. Najukkamut attuumassuteqartumik issittoq aamma sillimaniarnermut politikki pillugu ilisimatusarnermik ingerlatsivimmik pilersitsinermut siunertami pineqarpoq, katersuinissaq aamma ilisimasanik ineriartortsinissaq ilaatigut aallartitaqarneq aamma Issittumi qasukkarsimaarnissaq pillugu naalagaaffit pissaanillit allanngornerat taamatullu silaannaap pissusiata allanngoriartornera tunngavigalugit.

Kalaallit Nunaat 2019-imi ukiariartornerani nunarsuarmi tusagassiorfinit aatsaat taama sammineqartigaaq, taamani amerikami præsidentiusup Donald Trump-ip nunarsuarmi qeqertat annersaat pisari-nialermagu. Aviisimi allaaserisat pinganersaattut Atuagagdliutit (AG) ullualuit qaangiuttut isummerpoq: "Pisoq manna inaarutaasumik allanneqassappat, Trumpip nalunaaruteqarnera politikerinut Nuummiittunut equeersaataavoq, tamatumani isigniarneqartariaqarluni Nunatsinnik qanoq isiginninera, tassa nunat pissaanilissuit akuliukkaangata."

Pisoq isumaqanngilluinnartutut nalilerneqarpoq kisianni oqallisigineqartunut annertunerusunut ilaasutut isigneqartariaqarpoq, ilaatigut Kalaallit Nunaat nunat tamalaat akornanni pisunut pingaaru-teqarneranu aamma kalaallit nunanut allanu

politikiata ukiut untritillit affaasa ingerlanerini, taamatuttaaq ilaatigut Issittumi isumannaallisaanermi politikkimut tunngatillugu. Soorlu matuminnga allattunga suleqatiga aamma ph.d.-inngorniartoq Sara Olsvig tamatuma kingornatigut atuagassiami Udenrigs-imi allattugut, periarfissaajunnaarpoq taa-mallaat aalajangiutissallugu illersornissamut aamma sillimaniarnermut politikki taamaallaat danskinut tunngassuteqartoq, tak. Tunngaviusumik Inatsit § 19, tassami piviusumik Kalaallit Nunaat nunarsuarmi sumi inissisimanini pissutigalugu aalajangiisoqassatillugu, aallartitat naapikkaangata aamma issittumi sillimaniarnermut politikki allanngortinnejaraangat sunniuteqariartuinnarpoq.

Taamaattumik Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermik ingerlatsinissaq suli pisariaqaleraluttuinnarpoq,

Assi: Enrique Shore

Kalaallit Nunaataa nunataata sanna aamma nunap iluani pi-suussuterpässi nunarsuarmi politikimi inissisimanera pingaarteqarluinnarpoq. Tamanna erserpoq præsidentiusimasup Donald Trumpip Kalaallit Nunaat pisariiniaraluarmagu.

inuiaqatigiit kalaallit ineriartornermik nalaatassaannik nalilersueqqissaartussamik. Kalaallit Nunaat annertusiartuinnartumik nunat tamalaat akornanni peqataaneruleriartortillugu nunat pissaanilissuit issitumiittut aamma issittumut qanittumiittut akormanni, ilisimasanik pissarsiaqarnissamut pisariaqartitsineq annertusiartuinnarpoq kalaallit nunap sumiinnera tunngavigalugu politikeqarneranu. Tamanna aamma suli allarpassuit ilisimatusarnermut immikkoortortap nutaap sammissavai.

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

Nasiffik – nunanut allanut sillimaniarnermullu politikkimik ilisimasaqarfik

Ilisimatusarfimmi 2021-mi sullissivik nutaaq nunanut allanut sillimaniarnermullu politikki pillugu ilisimasaqarfik, Nasiffik, pilersinnejarpooq. Ilisimasaqarfik katersuissaq aamma ilisimasanik nutaanik ineriertortitsissaq Kalaallit Nunaata Issittumi aamma nunat tamalaat akornanni nunap sumiinna tunngavigalugu politikkeqarnermut tunngatillugu qanoq inissisimanera pillugu. Sullissiviup ilisimasat katersorneqartut saqqummiuttassavai Kalaallit Nunaanni, Issittup sinnerani, Naalagaaffeqatigiiinnermi aamma nunarsuaq tamakkerlugu ajornartorsiutinut aamma pissarsiaqartussanut assigiinngitsunut naleqqussarlugit.

Sullissiviup pingaartippaa siullermik ph.d.-inngorniartunik sulisussarsinissaq – kalaallisut oqaasillit piumanneruneqarput, taamaalilluni najukkamut attuunmassuteqarneq siunissamut qulakkeerneqassammat aamma piffissap ingerlanerani ineriertortinnejassamat – kisianni piffissap ingerlanerani aammattaq nunani tamalaani ilisimatusarnertut ilisimaneqartut. Nuunumi ilisimatusarnermik ingerlatsisut arlaannut attuumassuteqanngitsut pilersinniarpagut, tassani Issittumi nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikki pillugu suliaqassaagut aamma ilisimasanik nutaanik ingerlatitseqqittassalluta.

Nasiffik sunik suliaqarpa?

Piareersaalluni sulineq aamma isumassarsiamik ineriertortitsineq ukiuni marlussunni ingerlavooq Nasiffimmut aningaasaliissutit siilliit 2020-mi aningaasaliissutigineqarput. Aningaasat Naalakkersuisut, Folketingip aamma Nunatsinni Ilisimatusarnermi Siunnersuisoqatigiit aningaasaliissutigaat. Tamatumma saniatigut Danmarkimi Forsvarsakademiet isumaqtigiaissuteqarfingineqarpoq ilisimatusartumik maani sulisoqarnissaq pillugu.

Ilisimasaqarfimmi ilisimatusartut ilisimatusaatnik arlalinnik allaaserisaqarput atuakkiani ilanngussaqaartarlutik ilaatiqut kalaallit nunanut allanut politikkiat pillugu, aammattaqaq aviisimi allaatigisat naatsut aamma ilisimatusartunut atuagassianut allaaserisat. Tamakkua saniatigut Nasiffimmi ilisimatusartut ilisimasalittut tusarniaaffittut Ilisimatusarfimmiittuit atorneqarnerpaajupput tusagassiorfinnit Kalaallit Nunaanneersunit, danskinit aamma nunanit tamalaaneersunit. Suleqatigisartakkavut assigiinngitsut peqatigalugit ataatsimiinnerit aamma oqalugiarnerit arlallit pilersaarutigaavut, nunat tamalaat akornanni ilisimatusarnerup ilisarnaataanik pitsanngorsaasin-naaginnarani najukkami inuiaqatigiinnut iluaqutasinnaammat.

Nunarsuaq tamakkerlugu Issittumik soqutiginnit-toqarpoq, kisianni Tasiilamiit, Narsamiit aamma Uummamamiit Washingtonimut, Bruxellesimut aamma Beijingimut ungaseqaaq. 2020-p naajartornerani ilisimasaqarfik siullerpaamik isumasiuinermik ingerlatsivoq kalaallit nunanut allanut aamma isumannaallisaanermut apeqqutinut tunngasunik isumasiorlugit. Assersuutigalugu misissuinerup takutip-paa suleqatigerusunnerusat tassaasut issittumi nunat qaniinnerusat Canada aamma Island aammattaaq Issittumi Siunnersuisoqatigiit, kiisalu naalagaaffinnit pisaanilissuarnit isiginninnerup pisariaqartikkaa ilisimatusarnermut tunngatillugu sianiginninneruler-nissaq (takukkit takussutissiaq 1 aamma 2).

Manna tikillugu issittumik inuiaqatigiinni innutta-asut annertuumik soqutigineqarsimanngillat aamma taakkua nunat inissisimanerat tunngavigalugu politikkut pissusiviusut nutaat. Tamanna Nasiffiup iliuuseqarfinginiarpaa.

Sukumiinerusumik

atuarsinnaavutit uani:

Rasmus Leander Nielsen & Maria Ackrén: Grønlændernes holdninger til udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgersmål: indsigt fra en survey. *Økonomi & Politik* 2, 2021, s. 84-98.

Rasmus Leander Nielsen: Global Greenlanders Kalaallit Nunarsuarmioqataasut – Issittumi allanngorartuartumi Kalaallit Nunaanni nunanut allanut politikki ineriertortuertoq. Q. 351-368 tassani: Aa. Rydstrøm-

Poulsen, G. A. Reimer & A. N. Lauritsen (aaqq.): *Upperisaq inuiaqatigiillu Hans Egede-p Imuit Nunaanut tikinneranit ukiut untritillit pingasunngorneranni*. Aarhus Universitetsforlag, 2021.

Sara Olsvig & Rasmus Leander Nielsen: Da Trump ville købe Grønland. *Udenrigs* 3, 2019, s. 74-83.

Sakkutut amerikamiut Pituffimiittut

PAASISSUTISSAT 1: ILISIMASAQARFIK PILLUGU

Nasiffik: Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ilisimasaqarfik

Ilisimasaqarfiup suliassai pingarnerit pingasuupput:

Kalaallit Nunaanni nunanut allanut aamma isumannaallisaanermut politikki pillugu ilisimasaqarnerup pitsangngorsarnissaal ilisimatusarnermut piukkunnaatilinnik atorfinitsitsinikkut, atuartitsineq ilisimatusarnermik tunngaveqartup pitsangngorsarnissa aammattaaq atuagassiani nunanit tamalaanit akuerineqartuni saqqummiussarnissaq.

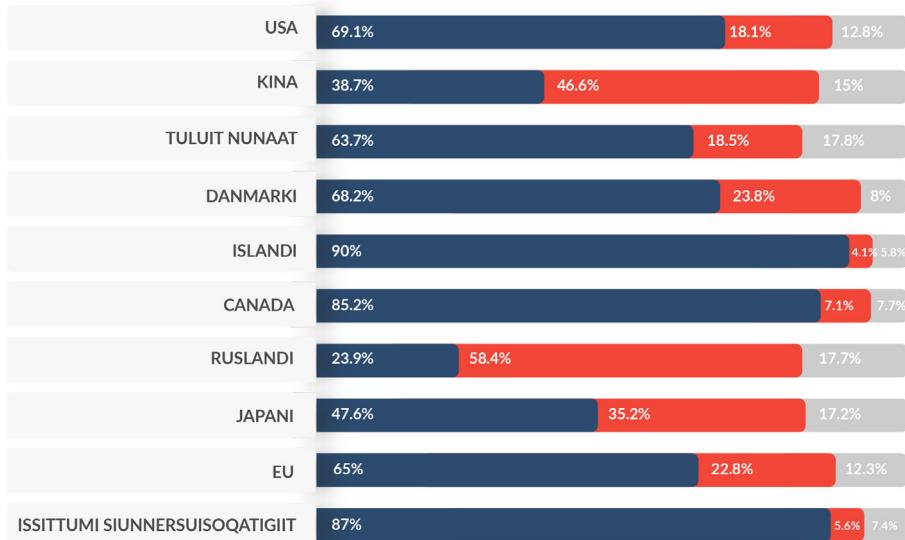
Aalajangigassanik aalajangiisartunik aamma atorfilittanik siunnersuineq aammattaaq ilisimasanik nutaanik tamanut saqqummersitsisarnissaq ilisimatusarnermik pitsaasumik tunngaveqartunik.

Kalaallit ilisimatusartut aamma suliassanik suliaqartartut nunat tamalaat akornanni ilisimasaqarfinnut attaveqartilernissaat aammattaaq nunat tamalaat akornanni attaveqaqatigijittarnernut kalaallit ilisimasaat ilanngullugit.

Nasiffiuup ilisarnaataa

Kalaallit Nunaata nunat allat kattuuffiillu tulleriaarlugit allattorneqarsimasut qanoq suleqatigissavai?

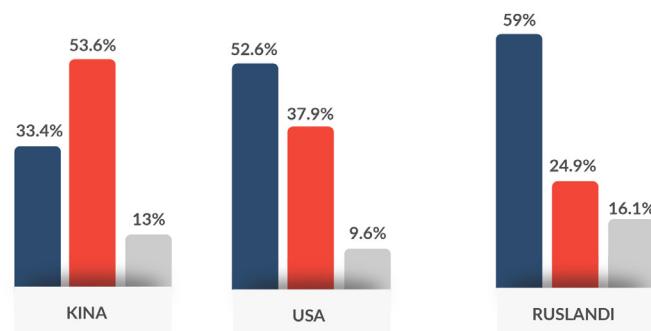
■ Annertunerusumik ■ Annikinnerusumik ■ Naluara

Takussutissiaq 1: Suleqatigisartakkat.
Paasiaqarfik: Nielsen & Ackrén 2021

Kalaallit Nunaata naalagaaffiillu pissaanilissuit akornganni pissusilersuutit

■ Nunanut allanut illersornissamullu tunngasut pillugit pissutsit ersarisuunerarneri
■ Aningasaqarniarnikkut pissutsit pitsasuuneqarnerat
■ Nalorninerit

Takussutissiaq 2: Naalagaaffinnik pissaanilissuarnik isiginninneq
Paasiaqarfik: Nielsen & Ackrén 2021

Anne Lise Kappel

Adjunkt ph.d.-
innorniartoq, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

alka@uni.gl

Oqareeriallaataa iliuuseqarneq – inuusuttut najukkami piujuartitsinermik pilersitsiniarnermi peqataaneri

Uanga inuusuttut politikkut ingerlatsineranni amerlasuuni peqataasarpunga, tassani isumassarsiat pitsaasut amerlasuut saqqummiuttarpuvut kisianni inernera tassaajuaannartarpaq, inersimasut aala-jangiisarput piumasartik malillugu aamma taakkua susoqassanersoq aalajangertarpaat. Qeqertarsuarmi inuusuttut ilaat taamatut oqarpoq oqallisigigatsigu inuusuttut qanoq iliorlutik najukkami inuiaqatigiit akornanni annertunerusumik sunniuteqarsinnaalissapersut.

Sunniuteqarsinnaaneq amigaataagaangat inuusuttunut pakatsinarpoq aamma kajumikkunaarsitsisarluni. Nunarsuaq tamakkerlugu svenskip Gretha Thunbergip avatangiisit pillugit akiuunnera maluginiarneqarpoq.

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

Nammineq pissutsini atorlugu ersitsitsineq iluatsip-paa apeqqutini avatangiisut tunngasuni inuusuttu sapinngisamik annertunerpaamik sunniuteqartariaqa-raluartut – taakkua aamma kinguariit tullinguut-tut maannakkut uagut toqqakkavut inuunermi-nni atortussaavaat.

Ilisimatusarnermi suliniummi Bæredygigt iværksæt-ter i Grønland (Kalaallit Nunaanni piujuartitsiner-mik tunngaveqartumik aallarnisaasarneq) pineqarpoq Kalaallit Nunaanni aallarnisaasartut aallarnisaasu-nertik qanoq misigineraat, ingammik piujuartitsiner-mut tunngatillugu. Suliniummi aammattaaq mi-sissorparput Kalaallit Nunaanni piujuartitsineq qanoq paasineqartarnersoq, ingammik massakkut inuunermi toqqarneqartut siunissami kingunerisasa-aasa atuunneranni inuussusanut qanoq tamanna taakkununnga isumaqarnersoq. Pingaaruteqarpoq inuusuttu oqaloqatigineqarnissaat aamma taakkua isumaasa asuliunngitsumik paasineqarnissaat, taa-maalilluni sunniuteqarneq aamma akisussaaffe-qar-neq pissusissamisoortutut aamma tupinnanngitsutut taakkununnga misigisanggussammat. Taamaattumik suliniutip ilaa siulleq tassaalerpoq “GYS-sulinium-ut”: Greenlandic Youth for Sustainability (Kalaallit Nunaani Inuusuttu Piujuartitsinermik illersuisut).

GYS-suliniutip inuusuttu aamma aallartitsisartut ataatsimoortilerpai najukkami inuiaqatigiinni as-sigiinngitsuni tessani piujuartitsineq najukkami oqaluuserineqartussanngorlugu aamma nassuiaaser-neqassalluni, najukkami piujuartitsinerup qanoq paasineqarnera aammattaaq tamanna iliuuseqarner-mik kinguneqartillugu. Anguniarneqartoq tassaavoq najukkami piujuartitsinermik tunngaveqartumik allanngortitsinermik pilersitsinissaq, ataavartussa-

mik, tassami tamanna najukkami inuiaqatigiinnut isumaqarmat.

Qeqertarsuarmi manna tikillugu sammisat pingasut aallartinneqarput taakkulu meeqqat inuusuttullu aaqqiivigerusuppaat. Tamanna atuarfik, najukkami aallartitsisartut, suliffeqarfitt pioreesut aamma illoqarfimmi kommunip allaffeqarfia suleqatigalugit ingerlanneqarput. Pineqartut tassaapput nerisassanik igitsiinnartarneq, pinngortitami eqqakkat aamma utertitsisarnerit, taakkunani arlalinnik allannguiso-qarpoq aamma periutsit pilersinneqarput, ajormartorsiutit sinnerisa qanoq aaqqinnejqarnissaannut tunngatillugu. Inuusuttunik suleqateqarnermi ingerlaannaq takuneqarsinnaalerpoq aamma najukkami inuiaqati-giinni takussaalerluni tamanna suliap ingerlateeqqin-nissaanut kajumilersitsivoq.

Suleqatigiit GYS-suliniummi (Greenlan-dic Youth for Sustainability) suleqatigiit aallartipput PhD-inngorniartumit professori- mit, ilinniartumit aamma meeqqat atuarfiani atuartumit Nuummi marts 2021-mi, kisianni maajip ingerlanerani suliniummi suleqatigiit ilaqpipput ilinniartunik pingasunik aamma suli meeqqat atuarfinni atuartumik ataatsimik. Taakkua saniatigut najukkami iliuuseqartussat suleqatigiit Qeqertarsuarni pilersinneqarput. Najukkami inuusuttu aamma aallartitsisartut ataatsimeeqatignerat ingerlanneqarpoq, sulilu illoqarfinni marlunni aamma nunaqarfimmi ataatsimi 2021-mi ukiakkut. Tamatuma kingor-natigut najukkani suleqatigiit ingerlatsisut aalajangerpaat siunissamat suut sulissutigine-qassanersut.

Ilisimatusarnermi suliniut Bæredygigt iværk-sætteri i Grønland (Kalaallit Nunaanni piuju-artsinermik tunngaveqartumik aallarnisaasar-neq) ukiuni sisamani ingerlanneqassaaq.

Assi: Millenius

Mette Apollo Rasmussen

Adjunkt, ph.d., Roskilde
Universitet aamma
Ilisimatusarfik, Issittumi
Inuiaqatigilernermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

apollo@ruc.dk

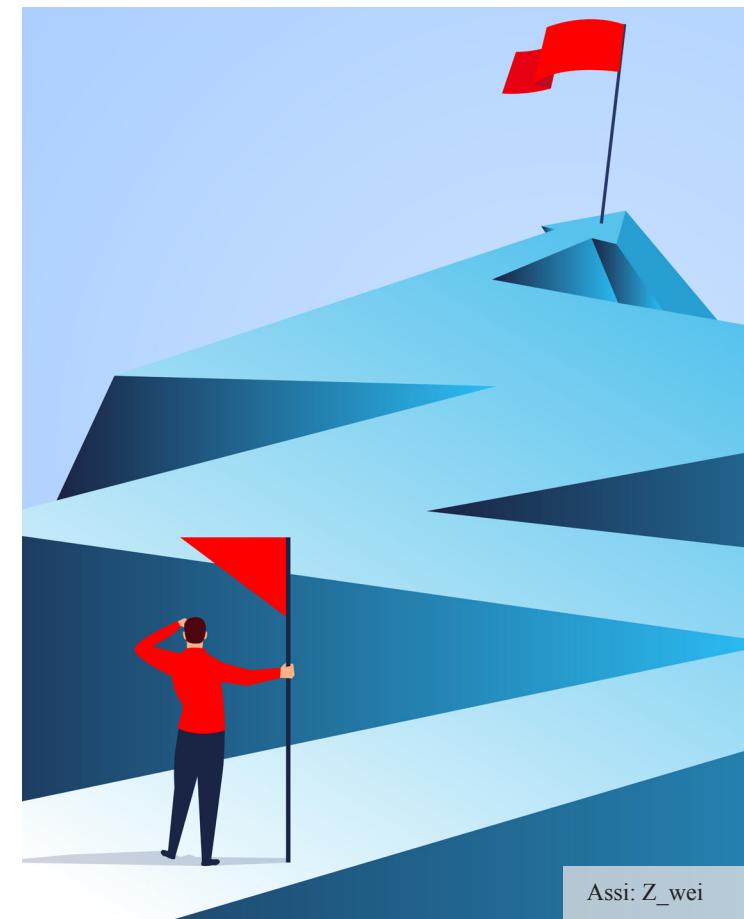
Kalaallit Nunaanni aqutsinermik aamma suliffeqarfinnik ineriartortitsineq

Aqutsinermik ingerlatsineq suliffeqarfimmik ineriar-tortitsinermut tapertaavoq, tassani qitiutinneqarpat kalaallit suliffeqarfinti piffissami aggersumi ingerlat-sinssat. Aqutsinermi ataatsimut pisussat isumagine-qartarpuit aamma suliffeqarfinti peqataasut amerlasuut akunnerminni suleqatigiinnerisigut kiisalu aaqqis-suussinermut aamma suliffeqarfimmi ineriar-tortitsi-nermut tapertaasarpuit siunissami pisussat qitiutinnerisigut aqutsisut allat aamma sulisut suleqatigalugit.

Kisianni Kalaallit Nunaanni aqutsineq piviusumik qanoq ingerlanneqarpa? Kalaallit Nunaanni aqutsisut ulluinnarni sulinermanni akunnattoorfiit aamma ajornartorsiutit suut nalaattarpaat? Taakkua Kalaallit

Nunaanni Aqutsineq pillugu ilisimatusarnikkut suli-niutip akissutissarsiniarsariniarpai.

Kalaallit suliffeqarfinti aqutsisut ingerlatsinerat tam-tigoortuuvoq aamma ingerlatsinerit assinngitsorpas-suit, pisut aamma attuumassuteqarfuit tassani ilaapput. Kalaallit Nunanni aqutsisunik apersuinerni aamma oqaloqateqarnerni tusarparput, suliffeqarfuit aamma ulluinnarni aqutsisut periusiat qanittumi inuiaqati-giinni susoqarneranut qanimut attuumassuteqarluni ingerlanneqartoq. Najukkami ataatsimoorneq sunni-uteqartarpooq aamma akunnattoorfinnik annertuunik pilersitsisarpoq.

Assi: Z_wei

Ingammik pissutsit pingasut misissuunitsinni paasivagut:

1. Aqutsisut tikkuussipput inuiaqatigiinni kalaallini nalinginnaasumik ineriertorneq aqutsitut inissi-simanermut sunniuteqartoq, kiisalu politikkukut isummat paarlakaattut aamma oqaluuserineqartut suliffeqarfinnut assiginnngitsunik unamminartunik pilersitsisartut aamma aqutsinermut tunngatillugu attuumassuteqarfigisanut. Tusarparput inuiaqatigiinni oqallinnerni nalinginnaasumik apeqqutit ajornannginnerit pineqartartut soorlu mittarfiit pillugit aamma illoqarfinni pilersaarsiorneq pillugu oqallinnerit, akerlianik oqallinnerit ajornartut soorlu assersuutigalugit meeqqat atuarfii, ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaaneq aamma inuuniarnermi atugassarititaasut tamak-kua qimanneqaannartartut naammaginartumik soqutiginninnermik kinguneqarnatik.
2. Kalaallit Nunaanni aqutsinermi apeqqutaavoq aqutsisup qanoq ililluni najukkami attaveqaqate-qalernera. Oqartoqarsinnaavoq aqutsineq iliuu-seqarnermi attaveqaqatigiinnikkut ingerlasoq. Aqutsisut amerlanersaasa erseqqissarpaat attaveqaqatigiiffisamik malinnaaffiginninnissamut pitsaasunik periarfissikkaatsik, susoqalernerani aamma sunniuteqarnissamut periarfissaqartitsisartut. Kisianni attaveqaqatigiinnikkut ingerlaneq aammattaaq killilersuivoq, tassa attaveqaqatigiinni imakkajuttarmat oqaluttuamik ineriertortsisoqartoq tessani sammisat oqaluuserrilluarneqartarpuit, kiisalu tamatumunnga atatillugu qanoq paasineqarnissaat inernilerne-qareertarluni. Tamatumani piumasaqaataavoq aqutsineq erseqqissoq aamma aalajangersinnaas-suseqartoq qanoq oqartarnerup aamma susarnerup nalinginnaasup qimanneqarnissaanut.
3. Aqutsisut eqqumaffigaat ingerlatsinermi aamma aqutsinermut atortut, aqutsinermi ingerlatsinermi paasiinissalluni aamma peqataassalluni naam-mangnitsut. Atortut malittarisassatut aaqqissuu-sat aamma periutsit ingerlatsinermut ilaapput, kisianni aqutsineq taamaallaat atortutut isigissal-lugu naammanngilaq, suliffeqarfifit ineriertorma-ta avatiminniittut aamma taamatuttaaq niueqati-giinnermi attaveqaatit nutaat pilersinneqartarneri ingerlaqatigalugit.

Aqutsisut tamakkiisumik erseqqissarpaat aqutsinerup suleriaatsitut ineriertortinneqarnissaas pisariaqartoq aamma suliatigut sammisatut ittariaqartoq ulluinnar-ni unamminartut akueriumallugit.

Assi: Assitechno

Ajornartorsiutit allat

Inernerit Kalaallit Nunaanni aqutsinerup qanoq ingerlanera pillugu manna tikillugu misissuinitinni angusimasagut tunngavigalugit, ajornartorsiutit allat takkupput:

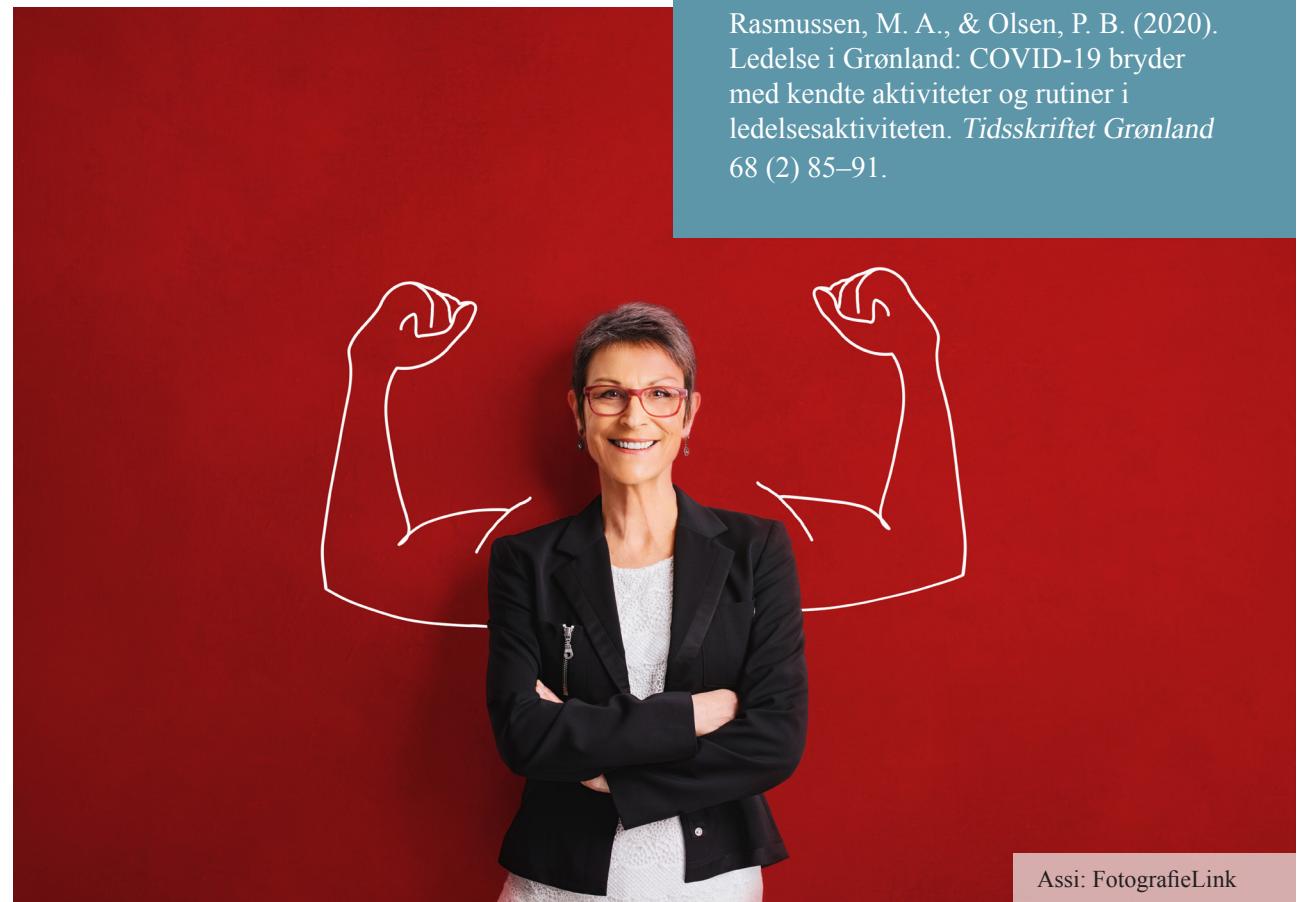
Soorlu assersuutigalugu sulisoqarfimmi naligiissitaaneq pillugu ajornartorsiutit. Arnat aqutsisut misigaat, akuttunngitsumik angutaanerusut suliaqarfianniitilugu qanoq iliornissaq unamminartoqarsinnaasartoq, aamma pisariaqartoq "kiassarinissaq" (apersuineq).

Alla uagut eqqumaffigisassarput tassaavoq aqutsisut qanimat attuumassuteqarfiganut tunngatillugu qanoq iliortarerat. Qanoq iliortutik paasinnissinaassutit nutaat pitsaasuuusut ersersissavaat, aaqqia-giinngitoqarpat qanoq ingerlaqqissappat kiisalu qanoq iliortutik soqutigisat imminut ataqtigiittut immikkoortissinnaavaat?

Ajornartorsiut kingulleq aqutsisunut mellemlederit tunngavoq. Suliffeqarfinni amerlasuuni aqutsisut mellemlederit atorneqarput, ingerlatsinermi tessani suleqatigiinnerup aamma ineriartornerup piviusumik qanoq pilersinneqartarneranut, uagut paasisaqlaarnerput pitsaanerulersissavaa.

Kalaallit Nunaanni Aqtsineq pillugu ilisimatusarluni suliniut Ilisimatusarfiup aamma Roskilde Universitetip akornanni suleqatigiiffiusut. Sukumiinerusumik uani atuarneqarsinnaavoq: <https://da.uni.gl/forskning/ledelse-i-groenland.aspx>

Arnat angutinik amerlanernik sullivimmi ava-tangiiseqarlutik akuttunngitsumik sulinermanni unammisariaqartarput.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Rasmussen, M. A. (2020). Practicing Legitimate Leadership in Territories of Interactions in Greenland. In J. D. Rendtorff (Ed.), *Handbook of Business Legitimacy*.

Rasmussen, M. A., & Olsen, P. B. (2019). *Ledelse i Grønland*. Nuuk.

Rasmussen, M. A., & Olsen, P. B. (2020). Ledelse i Grønland: COVID-19 bryder med kendte aktiviteter og rutiner i ledelsesaktiviteten. *Tidsskriftet Grønland* 68 (2) 85–91.

Assi: FotografieLink

Peter Hasle

Professori, Syddansk
Universitet aamma
Ilisimatusarfik, Issittumi
Inuiaqtigiiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

hasle@iti.sdu.dk

Søren Visted

Professori, Issittumi
Inuiaqtigiiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

svox@uni.gl

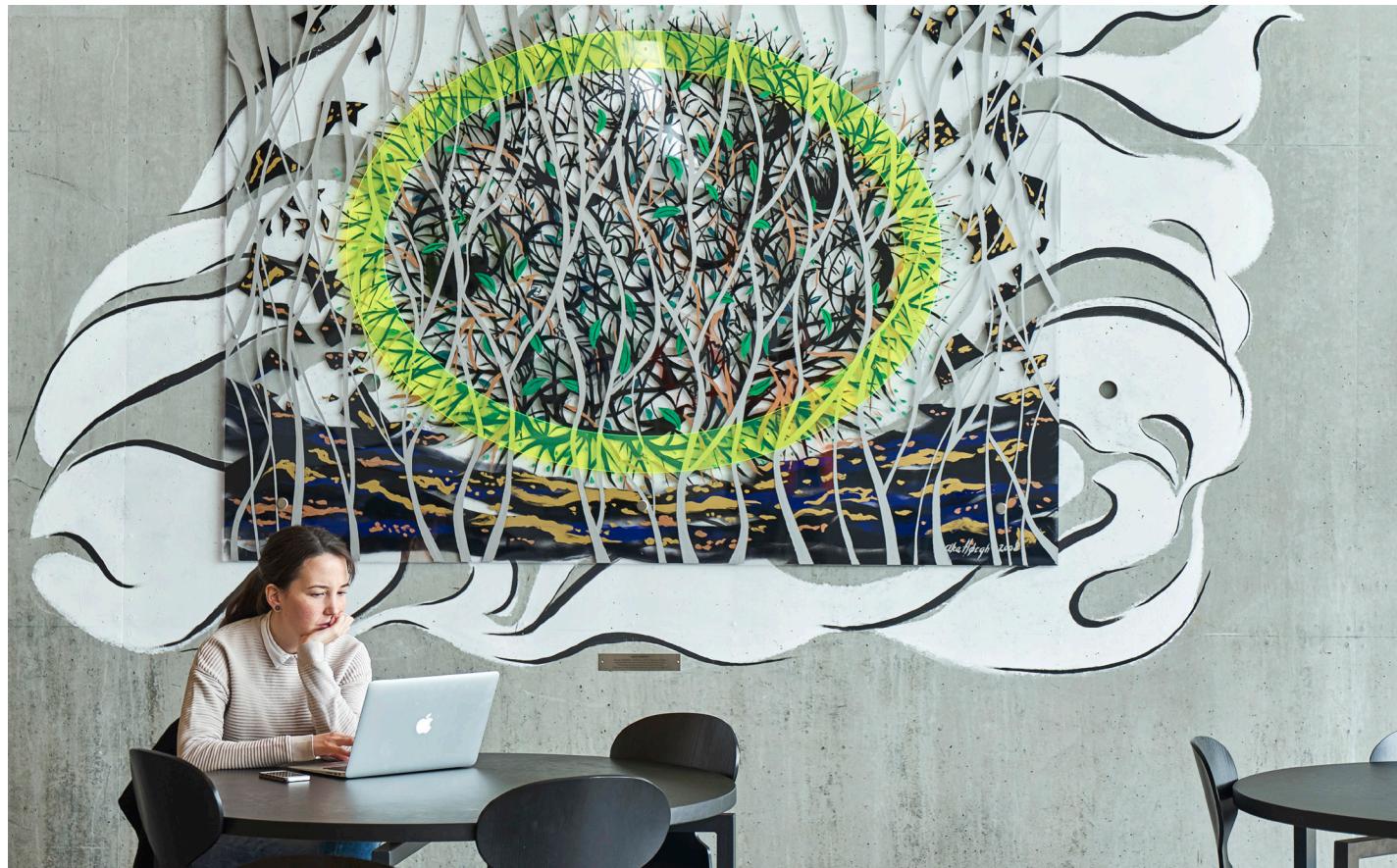
Anne Lise Kappel

Adjunkt ph.d.-
innorniartoq, Issittumi
Inuiaqtigiiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

alka@uni.gl

*Inuunerup ingerlanerani agguaqatigiissitsilluni
nalunaaquttap akunnerini eqqumaffiusuni ukiut qulit
sinnerlugit suliffimi atorneqartarpuit.*

Ulluinnarni ingerlatsinermi sullivimmi avatangiisit atuutsinneqalerneri

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

Sullivimmi avatangiisit ulluinnarni sulinermi akulikippallaamik illuartinneaannartarpuit. Pissusissamisoorluinnartutut aqutsisut taamatullu sulisut ulloq taanna suliassamik naammassiniissaat nakkutigisarpaat – tassani apeqquaanngilaq aalisakkanik tisaneq, illumik sananeq imaluunniit utoqqaat angerlarsimaf-fianni utoqqarnik isumaginninneq. Suliffeqarfut namminersortut aamma pisortat suliffeqarfutaat pilersinneqarput inuiaqatigiinni sulias-sanik aalajangersimasunik naammassinnittus-sanngorlugit – imaanngitsoq sulisuminnut sullivimmi avatangiisinkit pitsasunik pilersitsissallutik. Tamatumunnga ilutigitillugu soor-unami akuerineqarsinnaanngilluinnarpoq inuit sulinermanni napparsimalertarnerat imaluunniit atugarliornerat. Sullivimmi avatangiisinkit illuartitsiinnartarneq nunarsuaq tamakkerlugu piuvoq aamma Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi tamanna takussaavoq.

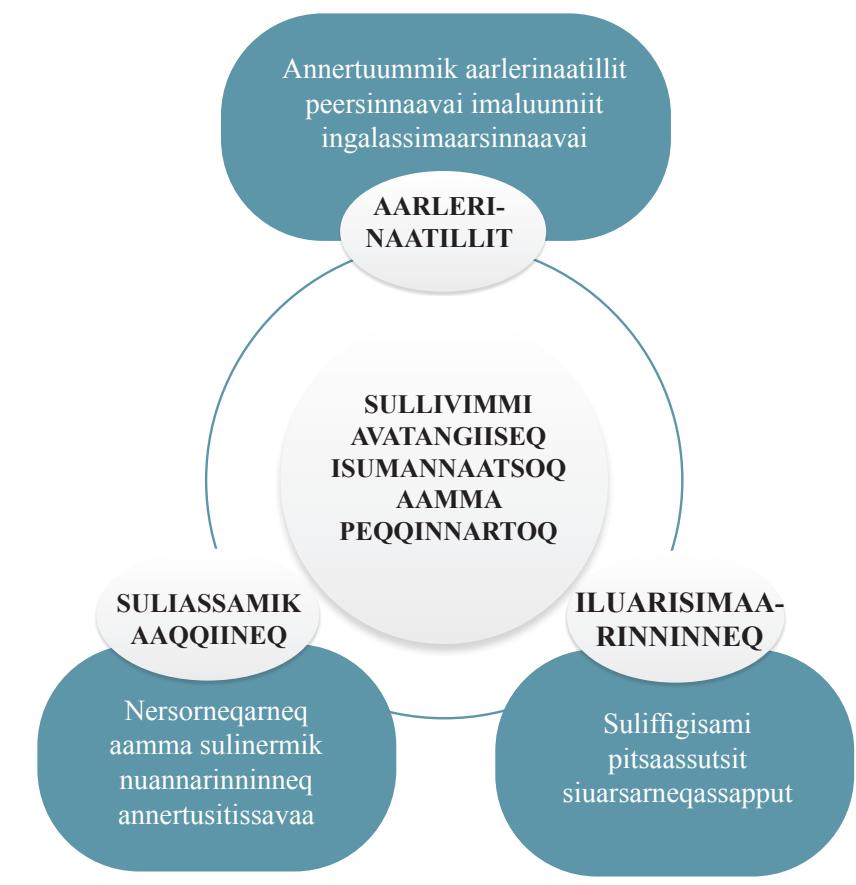
Tamaattumik nunat tamarmik inatsisilioput sulisut illersorniarlugit aamma sullivimmi avatangiisinkit isumannaatsumik aamma peqqinnartumik pilersitsiniarlutik. Tamannalumi pisariaqarluinnarpoq tassami misilitakkat tamarmik takutippaat, suliffeqarfut isumannaallisaanermik naammattumik qaffassisusilimmik pilersitsisinnanngitsut inatsisitigut piumasaqaateqanngipput minnerunngitsumillut tamatuma kingornatigut sullivinnik nakkutillisoqfimmik. Inatsimmi ilaapput piumasaqaatit tigussaaasut soorlu illuliornermi qallorfuit ungalulersorneqartarnissaat, qinggaesarinermik pinaveersaartitsineq, isumannaallisaanermik aaqqissuussisoqarnissa aamma suliffeqarfinkit nalilersuineq. Piumasaqaatit tamakkua suliffeqarfut sullivimmi avatangiisit ajunngitsuu-

nissaannik iliuuseqarnissaannut tunngaviupput, taamaattorli aammattaaq sullivimmi avatangiisit atatiinnarnissaannut tapertaasinnaapput. Ingerlatsinermi aqutsisut aamma sulisut eqqarsalersinnaapput isumannaallisaanermut aaqqisuussinermik peqarpugut sullivimmi avatangiisinit nakkutiginnittussamik, kiisalu tamatuma saniatigut Sullivinnik Nakkutilliisoqarfuiup ajornartorsiuteqartoqassappat uparuaajumaar-paatigut. Taamaattumik ingerlatsineq ingerlaqqissinnaavoq pisarnertut allannguiteqanngi-ningajalluni.

Danskit aamma nunani tamalaani misissuinerit tikkuussipput iliuusissanik assigiinngitsunik ajornartorsiummik tamatuminnga qaangiis-samut tapertaasinnaasunik. Ataatsimut isigalu-gu tamatumani pineqarpoq sullivimmi avatangiisit iliuusissatut pilersaarummut aamma ulluinnarni ingerlatsinermut ilanngutsinnejarnissaat. Tamanna aammattaaq sulisut akornan-ni iluarisimaarinninnermik pilersitsissaq, tassami tamatta arlaatigut tapertaanissatsinnut pisariaqartitsisarpugut, tassa inuit allat pisariaqartitaannut aamma sulinermi suliassamik pitsasumik naammassinnissimanermik nersu-alaarneqarneq tunngaviusumik taamaattumik aammattaaq sullivimmi avatangiisit pitsasuu-nissaannut tapertaasarloq. Taakkua ataqtig-giinnerat titartakkami takuneqarsinnaavoq.

Sullivimmi avatangiisinkit pitsasunik pilersitsinissap piviusunngortinneqarnissaanut eqqarsarneq marlunnik pingaaruteqartunik tunngaveqarpoq: Aqutsinermi qitiutitsineq aamma sulisunik peqataatisineq.

Sullivimmi avatangiisinkit isumannaatsunik aamma peqqinnartunik pilersinermik atuutilersitsineq

Aqutsisut qitiutitsinerat

Aqutsisut akisussaaffigaat suliffeqarfitt privatit aamma pisortat ingerlataasa suliassaminnik, piginnittut aalajangersarsimasaannik, naammassinninnissaat. Taamatuttaaq aqutsisut tunngaviusumik akisussaaffigaat sullivimmi avatangiisit. Taamaattumik suliffeqarfinni ataasiakkaani pingaaruteqarpoq aqutsisut sullivimmi avatangiisut tunngatillugu piumasaqaateqarnissaat, aningaasaqarnermut aamma pitsaassutsimut piumasaqaatigisartakkamittut ittunik. Anguniakkanut sullivimmi avatangiisut tunngasunik aalajangersaasoqassaaq, kiisalu sullivimmi avatangiisit aqutsisut ataatsimiinneranni ilaatinneqartassapput apeqputit allatulli sammineqarlutik. Taamaattoqanngippat aqutsisutut immikkoortortani inissisimasuni aamma sulisut akornanni sullivimmi avatangiisit apeqputinut allanut sanilliullugit pingannginnerusutut isigilissapput.

Sulisunik peqataatitsineq

Taamaattorli aqutsisut kisimiillutik taamaaliorsin-naanngillat. Sulisut ilisimavaat sullivimmi avatangiisini sumi ajornartorsiuteqartoqarnersoq aamma sulilluarmissamut pitsaassutsimullu sumi akimmisaartisoqarnersoq.

Sulisunik peqataatitsineq assigiinngitsorpassuarti-gut pisinnaavoq: Isumannaallisaanermut sinniisus-samik qinersinikkut, sulisunik ataatsimiititsinkut, nioqqutissiornermi sivikitsumik ataatsimiinnerni kiisalu isumannaallisaanermut aamma suleqatigiin-nermut ataatsimiititaliakkut. Pingaaruteqartoq tassaavoq sulisut oqaaseqaqataasinnaanerat aamma aaqqiisutissat eqqortut nassaariinareranni peqata-atinnejqarnissaat. Tamanna iluatsippat taava suliffeqarfimmi aallussilluarneq sullivimmi avatangiisini

aamma ulluinnarni ingerlatsinermi anguneqarsin-naavoq.

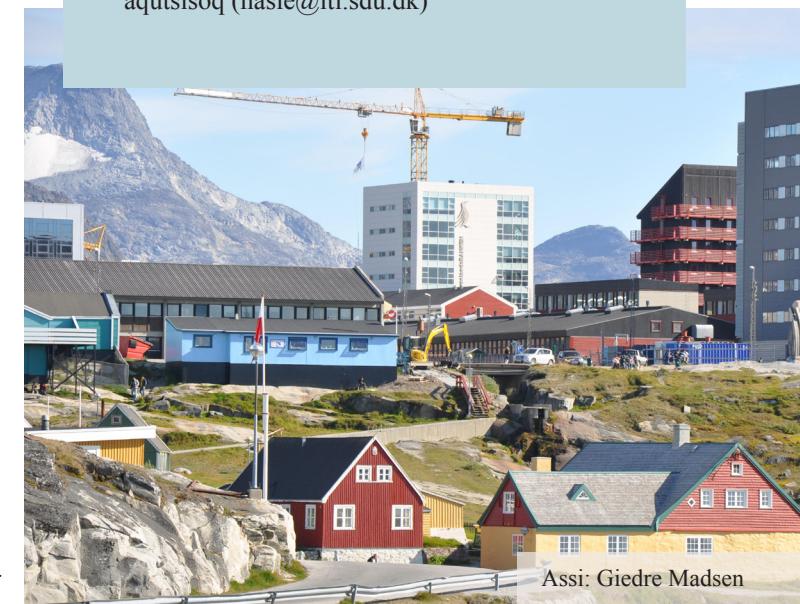
Kalaallit Nunaanni suliffeqarfinni sullivimmi avatangiisit pillugit iliuutsit (AMIG)

Matuma siuliani nunat tamalaat akornanni sullivimmi avatangiisit pillugit iliuutsit sunniuteqarluartut pillugit ilisimasat eqikkarpagut, kisianni tamanna aammattaaq Kalaallit Nunaannut attuumassuteqarpa? Tamanna maannakkut misissorlugu aallartipparput ilisimatusarnikkut suliniummi nutaami AMIG-imi. Naak ajornartorsiutit ataatsimut isigalugit aammattaq Kalaallit Nunaani atuukkaluartut, immikkut ittunik inuussutissarsiornermik ingerlatsisunut atugassarititaqarpoq aamma kulturikkut nunallu sana-neqaataatigut immikkullarissuseqarneq atuuppoq, taakkua Kalaallit Nunaanni sullivimmi avatangiisut iliuuseqarnerup qanoq pitsaanaerpaamik aaq-qissuunniissaanut sunniuteqarput. Misissuineq ingerlanneqassaaq ilisimatusarnermik suliniummi nutaami Ilisimatusarfiup aamma Syddansk Universitetip (SDU) suleqatigiisutigisaannik. Manna tikillugu Kalaallit Nunaanni sullivimmi avatangiisit pillugit ilisimatusarneq tunngavigalugu suliaqartoqarsimanngilaq. Taamaattumik pingaaruteqartumik nutaamik periarfissaqarpugut paassisallugu suliffeqarfitt sullivimmi avatangiisit aqussallugit sumut killissimancerannut tunngatillugu – aamma inatsit qanoq annertutigisumik, Danmarkimi atuuttumit tamakkingajalluni pissarsiarineqarsimasoq, Kalaallit Nunaanni pissutsinut piviusunut aamma suliffeqarfitt pisariaqartitaannut naleqqunnersoq.

Ukiuni kingullerni Nuummi illulior-titsiterneq aamma attaveqaasersuut-nik sanaartorneq annertusiartorpoq.

Suliniut tassaasoq Arbejdsmiljøindsatsen i grønlandske virksomheder (AMIG) [Kalaallit Nunaanni suliffeqarfinni sullivimmi avatangiisut tunngatillugu iliuuserisat] ingerlanneqassaaq suliffeqarfitt angisut sisamat qanumut suleqatigalugit: Royal Greenland, Royal Arctic Line, Permagreen aamma Pisiffik. Taakkua saniatigut aamma sulisartut sulisitsi-sullu illuatungeriit aamma oqartussaasut tassaasut Kalaallit Nunaanni Sulisitsisut, SIK, Sullivinnik Nakkutilliisoqarfik aamma Inuussutissarsiornermut, Nukissiuuteqarnermut, Ilisimatusarnermut aamma Sulisoqarnermut Naalakersuisoqarfik suliniummi malinnaasutut peqataassapput. Suliniummut aningaasaliissuteqarpoq Arbejdsmiljøforskningsfonden i Danmark ukiullu pingajuata affaanik sivisussusilimmik ingerlanneqaa-salluni.

Attaveqarfissaq: Peter Hasle, suliniummi aqutsisoq (hasle@iti.sdu.dk)

Assi: Giedre Madsen

Bonnie Jensen

Adjunkt, ph.d.,
Isumaginninnermik
Suliaqarnermi
Immikkoortortaq

boje@uni.gl

“Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqanngitsuusaatut ippunga”

– Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimi inissinneqarsimaneq pillugu

“Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqarsinnaanngitsuusaatut ippunga ... inummilluunniit attavissaqaraluaraanni sapaatip akunneranut ataasiarlungaluunniit oqaloqatigisinnaasannik, imma-qaluunniit minutini tallimaannarni sivisunerulaartumilluunniit. Maani uanga oqaloqatissaqanngilanga. Kiserliortutut misigisimavunga”. Jakobine, 19-inik ukiulik.

Qiavunga, Jakobine apersoreerlugu angerlarama. Ukiut ingerlanerini oqaluttuanut uummammik atuisunut ilaatigut akuersaarniarnermik pigisaqaler-nissara atorniarsarigaluarpala, kisianni Jakobinep oqaluttuaa assut uanga attortiffigaara. Oqaluttuaa imatorsuaq pinngikkaluarpala – alianarpoq, aap. Kisianni inuusuttut amerlasuut oqaluttuarisartagaat taamaattarput. Pineruara oqaluttuarnerata qanoq it-tuunera. Assut artornarpoq 19-inik ukiulik isigalugu isaani qaamaneqanngitsoq aamma nipaata neriuute-qarpalunnginnera.

Jakobinep oqaluttuassartaa meeqqatut allarpassu-artut aallartippoq. Arnaa imerpallaarpoq angutaa najuutinngisaannarpoq, kisianni taamaakkaluartoq ilaqtarpassuaqaraluarpopoq imminkit soqutiginnit-nik. Aatsaat Jakobine qulinik ukiulik arnataa im-

minut toqunnerata kingornatigut suna tamarmik artornarsivoq. Jakobine qatanngutaalu maannakku-miit ilaqtuttaminni illoqarfinni assigiinngitsuniittunik najugaqartussangorput qatanngutigilli amerlaar-suit avissaartuupput. Jakobine ilaqtuttami ilaanni nuannarivallaanngisamini najugaqalerpoq. Taamatut aaqqiineq ataannarpoq Jakobinap inuusuttuarann-gornissaata tungaanut, taamani kissaatigisami akerlerluinnaanik meeqqanut angerlarsimaffimmut inissinneqarpoq. Nammineq kissaatigerusukkaluarlugit aamma taakkua oqaloqateqarniarnermi siulliussap-put, kisianni kisimiikkusunneruvoq. Najugaqatigisai tamarmik namminermint assut inuuusunnerupput, taamaattumik misigisimavoq ataatsimoorutissaqar-natik. Siusinnerusukkut aaqqissuussinernut assi-giinngitsunut orniguttalarluarpopoq aamma nipi-lors-nermut, aamma aallarteqqinnissani pilerigaa kisianni qanoq aallartissanerluni naluaa.

Aammattaaq suliffittaarusukkaluarpoq tassami ullup ingerlanerani sulerisannginnami, assut nuanniippoq

Meeqqat inuusutllu

kisianni maani illoqarfimmi suliffissaqanngilaq. Naak kiserliorluarluni aamma suliffeqarnani, ilinniaga-qarnani imaluunniit najugaqarfimmini sunngiffimmi-ni soqutigisassaqarnani, taamaattoq annilaangagaa tamaanngaannii nuunnissani. Naluua qanoq iliirluni kisimiilluni nammineersinnaanerluni imaluunniit nammineq najugaqassaguni qanoq iliornissani. Jakobine kissaateqarluarpoq arlaata ikiorsinnaassagaani, tassami oqarneratut, "uanga nammineerlunga taman-na saperpara".

Meeraq isiginiarneqanngitsoq qanoq pisarpa?

Tyskip filosofip Axel Honnet-ip tessani ajuallanerit assiginngitsut pingasut taavai, piungitsumik ersin-gitsuunerut, inummik allamik takunngitsuusaari-

"Kisimiinneq", titartaasoq Naja Abelsen.

nermik taasani. Tessani pineqarsinnaavoq uungaanaq eqqarsarluni inunnik katarsorsimasunik tamanik ilassinninngitsoorneq. Suli ajorneruvoq soqutigininnginneq tassa inuk taanna inuttut atugarisatigut appasinnerusumi inisisimammat, soorlu eqqiaanermi ikiortitut imaluunniit meeqqatut. Kisianni ajual-latsitsineq ajornerpaavik aamma nikansaraanerusoq tassaavoq inummik "akimut putullugu isiginninneq" aamma taamaaliornikkut pisuusaarluni inuk alla najuutinngitsutut isigalugu. Taamatut pisoqartarpooq Jakobine eqqarsaatigalugu, tessani perorsaasut akue-rinngikkaangassuk inimi najuulluni peqataanera.

Meeqqat inuttut allatulli pisariaqartippaat akuerine-qarnissartik ajunngitsumik sammiveqarlutik ineriar-tornissaminnut. Meeqqap misigiguniuk naleqartutut isineqarnani imaluunniit isigineqanngilluinnarluni misigiguni, tamanna ajortorujussuarmik kinguneqar-sinnaavoq. Meeraq inuuniarnermi atugarisamigut isi-ginnejanngitsutut misigiguni isumaqalersinnaavoq, sulisut ajunngitsumik perusunngikkaanni imaluunniit taakkua imminut meeraasumut akeqqersimaarttuusut.

Affaat iluarisimaarinnipput

Meeqqat 38-t oqaloqatigaakka Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimmi ataatsimi imaluunniit arlalinni inissineqarsimasut. Naak Jakobine inuusoq immikkullarissoq nammineq tusagassaasoq aamma

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

- Honneth, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
Jensen, Bonnie (2021): *Barndomshjem eller børnehjem*. Ph.d.-afhandling, Ilisimatusarfik, Nuuk.

oqaluttuartalik, taamaakkaluartoq oqaluttuaa oqalut-tuat amerlasuut ilagaat ataasiinnaq taakkunani pine-qarnerullutik ilaqtutanut maqaasineq, nammineq inisisimanermut tunngatillugu nalornineq aamma siunissaq pillugu annilaanganeq.

Akuttunngitsumik meeqqat oqaluttuartarput sooq inissinneqarsimanerlutik ilisimanagu, imaluunniit qanoq sivisutigisumik inisisimaffimminkisaner-lutik. Oqaluttuartarput aammattaaq meeqqat anger-larsimaffiini inersimasut pitsaasut amerlanerunissaat pisariaqartillugu, aamma ilaqtuttaminut attaveqaler-nissamut aamma/imaluunniit attaveqarnerup attatiin-narnissaanut ikiorneqarnissaminnik pisariaqartitsil-utik.

Taakkua pingasut: nalornineq, inersimasunik pitsaa-sunuk amigaateqarneq aamma ilaqtutanut maqaasi-neq, akuttunngitsumik pissutaasrput meeqqat meeqqanut angerlarsimaffimmi najugaqarnerminnik nuannarinnginngerannut. Kisianni aammattaaq meeqqat 50 procentiisa missaat meeqqanut angerlar-simaffimmi tassaneriaq najugarisaminni najugaqar-nerminnik iluarisimaarinnittut, erseqqissaappullu najugaqarfigalugu toqqissisimanartoq inersimasut pitsaasut aamma nerisassat naammattut.

Pitsaasuuvooq meeqqat namminneq oqaluttuaris-in-naammassuk susoqassanersoq inissinneqarsimanertik pitsaanerulissappat. Kiisalu uagut nalunngikkutsigu susoqassanersoq aammattaaq angusinnaalersinna-varput inissinneqarsimalluni misigisimanerup mee-qanut allanut qanoq pitsaanerulersissinnaagippit.

Aviája Egede Lynge

Meeqqat Pisinnaatitaaffi
pillugit Meeqqat
Illersuisuat, MIO-mik
(Meeqqat Inuuusuttullu
Oqaloqatigiinnittarfiat)
aqutsisoq

mio@mio.gl

Peter Berliner

Professori Psykologi
amma Isumaginnermi
Suliaqarneq, Ilisimatusarfik,
Isumaginninnermik
Suliaqarnermi
Immikkortortaaq

pebe@uni.gl

Pisinnaatitaaffiit oqaloqatigiinnerit aqqutigalugit pilersineqaraangata – meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit ilisimatusarnermi suliniut

Ukiariartopoq. Imaq tungutsorippoq qatsungagami manissuinaalluni. Angallat nunaqarfiliartaat nunaqarfimmut tikippoq. Inuit katersuussimapput tamaani niusussat tikilluaqquniarlugit. Ullumikkut taakkua tassaapput arnat tallimat MIO-meersut, Nuummi meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit allaffimmeersut. Inuit aalateripput arnallu qunusuitsut taakkua tallimat, meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit saqqummiussiartortut, qiviaqqillugit. Qunusuitsut tassa sammisaammat maani annertuumik oqaluuserineqartanngitsoq aamma immaqa ilaasa tamanna oqaluuserissallugu nuannarinngimmassuk. Immaqa aammattaaq maani sumiiffimmi pinneqisumi, meeraqarpoq naalliut tunik tamannalu pillugu iliuuseqartoqarnani.

Niviarsiaqqat inuusuttuaqqat ataatsimoortut ungasialrutik nikorfapput susoqarnersoq isiginnaarlutik. Tamatumta kingornatigut MIO nunaqarfimmi qummut ingerlaartut ungasialrutik malinnipput. Ulloq taanna kingusinnerusukkut ataatsimiinnermi MIO-p atuarfimmi ingerlanneqartussatut aaqqissugaani, niviarsiaqqat inuusuttuaqqat taakkua takoqqippagut. Inimi tunorlinngorlutik nikorfapput. Susoqarneranik malinnaalluartut takuneqarsinnaavooq aamma imminnut isussuuteqattaarpuit.

Ualilluarnerani ataatsimiinneq naammassereermat niviarsiaqqat inuusuttuaqqat aggerput, illumut MIO-p sulisuisa najugaqarfigisaanut salaatsunnguamillu matukkut kasuttorlutik. Niviarsiaqqat oqaluttuarput aggernerminnut pissutaasoq ilartik misigisaqarsimammat, misigisanilu taanna pissutigalugu toqqisisimanngimmat. Taanna pillugu oqaloqateqarusuppoq siunnersortinniarluni, niviarsiaqqat ilagisaat ataaseq oqaluttuarpoq. Niviarsiaraq pineqartoq tusarnaarpoq ilaannikkullu sikisartarluni. Piffissap ingerlanerani kigaatsumik nammineq oqaluttuarluni aallartippoq. Niviarsiaqqat allat ilannguttarput aamma namminneq aammattaaq inuunertik oqaluttuaraat ataatsimoorlutillu inuunerisartik. Malunnarpoq ornigussimasut isumannaatsuuneq aamma toqqisisimaneq ataatsimut pigisutut isigigamikku, tamanna ataatsimoorlutik iliuuseqarfigerusullugu. MIO-meersunik inersimasunik tamanna pillugu oqaloqateqarnissartik pisariaqartippaat.

Meeqqat inuusuttullu

Kingusinnerujussuakkut Nuummi allaffimmik issiavugut niviarsiaqqat ataatsimoornerat pillugu oqaluttuaq nuannersoq tusarnaarpalput. Ilisimatusarneq tunngavigalugu taanna apersuineruvoq siulleq, tassa MIO-p immikkut periusia pillugu, meeqqat pisinnaatitaaffi maani nunami illoqarfinni aamma nunaqarfinni tamavinni pitsangorsarniarlugit. Najuuttut tassaapput Peter, Aviâja aamma MIO-mi sulisut allat.

Malugineqarsinnaavoq misigisimaneq illaqqajaanerlu aamma qitiutitsisoqarnera qanoq pisoqarnersoq, qanilaarneq aamma sammisaq oqaluuserisarput pillugu tamaviaarussineq. Aallussilluarneq tunngavigalugu oqaluttoqarpoq anguniagaq angorusullugu ilungersuutiginninneq uummaarissoq malugineqarsinnaalluni. MIO assut allanngortitsisimavoq – meeqqat pisinnaatitaaffi maannakkut tassaapput kikkut tamarmik ilisimassagaat taakkununnga tunngatillugu akisussaaffeqartariaqartugut. Kisianni maannakkut periuseq taanna atorlugu ilaat suli iliumngillat, taamaattumillu MIO ineriertorneq taanna pitsaasoq pitsangorniarlugu suli MIO ingerlarsorpoq. Malugineqarluuarsinnaavoq aallussilluarneq, neriuuteqarneq, nukissaqarneq tassa iliuuseqarniartut nerrivimmi issiaqataasut. Tassani pineqarpoq iliuuseqarneq, sulineq meeqqanut tamanut pitsaasumik inuuneqarnissamut pisinnaatitaanermik pilersitsinaluni.

Oqaluttuarineqarpoq: *Iolloqarfitt aamma nunaqarfitt amerlasuut tikippavut aamma kikkut tamaasa oqaloqatigalugit, uagutsinnik oqaloqatiginnikkusuttut. Tusarnaarpugut, tapertaavugut aamma ilisimasanik ataatsimoorluta pilersitsivugut.*

Assi: MIO

Allanngortitsineq oqaloqatigiinneq aamma iliuuseqarneq aqutigalugit pisarpoq.

Ineriertitsivugut oqaloqatigiissinnaanermik najukkami kulturit assigningitsorpassuit naammattoortakkavut ataqqillugit oqaloqatigiinnissamut. Taanna qanoq ituuneruvoq, kisianni taaneqarsinnaavoq tamanna uagut periuserigipput. Najukkami innuttaasut eqqarsaatigalugit inuiaqatigiinnut ikittunnguanut attuumassuteqarluinnarpoq, maani aamma Issittooq tamakkerlugu. Periuseq tassaavoq nunap inoqqaav-

nik ilisimasaqarnitsinnit aallaaveqartoq, ilisimasaq uummaarissoq aamma suli ingerlasoq MIO-mit pilersitseqataaffigineqartoq. Atortakkagut tassaapput najukkani kulturikkut aamma inuuniarnermi atugarisatigut isumalluutit, taakkua atorlugit meeqqanut tamanut pisinnaatitaaffinnut pitsaanerusumik isersinanermet. Tamanna uagut ataatsimoorluta ilisimasaarput.

Assi: MIO

Kikkut tamarmik ilisimasaqarput, kikkut tamarmik paasisimasaqarput, kikkut tamarmik takorluugaqarput – taamaattumik kialuunniit ataatsimoornitsinnut ilannguniagaa pitsaasoq tusarnaarneqassaaq, tassa meeqqat tamarmik pisinnaatitaaffiannik qulakkeerinninnissamut.

Ullut tamaasa MIO-mi meeqqat pillugit saaffigineqartarpugut toqqissismangitsorujussuarmik inuusut pillugit, ernumasut pillugit aamma assut atugarliortut pillugit – angerlarsimaffimminni, sunngiffimmik aamma atuarfimmi. Suli annertunerusumik atorfissaqartitsisoqarpoq maannakkut iliuuserineqartumit. Meeqqat ikiorneqarnissaminnut aamma illersorneqarnissaminnut pisinnaatitaaffiat qulakkeerneqassaaq, Meeqqat Illersuisuat 30. juni 2021 tusagassiuititugut nalunaarummi allappoq.

MIO meeqqat sumiginnarneqarsimasut inuuniarnermi atugarisaannik, isumalluutaannik aamma anniaataannik samminninermik pilersitsinermut tunngatillugu annertuumik iliuuseqarnermut peqataavoq. MIO-p ammasumik aamma oqaloqatigiinnermik tunngaveqartumik periusii meeqqat pisinnaatitaaffi siuarsarniarlugit nunani arlalinni maluginiarneqarsimavoq, FN-inimi aamma nunat inoqqaavisa akornanni. Annertuumik pisariaqartitsisoqarpoq inuunermut toqqissismamanartumut, meeqqat ineriartornissamut aamma ilinniagaqarnissamut periarfissanik pisinnaatitaaffinnik pitsangorsaasoqarnissaanik, nunarsuaq tamakkerlugu nunap inoqqaavisa akornanni.

MIO tassunga aqqutissiuussivoq. Kalaallit Nunaat immikkut tessani inissinneqarpoq nunatut maligassiuisutut tamatumunnga tunngatillugu.

Sukumiinerusumik atuarit:

<https://mio.gl/?lang=en>

MIO-p aamma Ilisimatusarfip akornanni ilisimatusarnikkut suleqatigiinnermik aallartitsisoqarpoq tessani MIO-p periusia allaaserineqassalluni aamma paasineqasalluni. Suliniummi pineqarpoq MIO pillugu oqaluttuarnissaq misigisat pillugit oqaluttuarnikkut, paasisimanninnej aamma ilisimasat MIO-mi atuunnerata ingerlanerani ineriartortinnejqarsimasut pillugit. Periuseq oqaluttuarnermik tunngaveqartoq atorneqassaaq, oqaluttuassallutik MIO-p aqutsisua aamma sulisut misilittakkit tunngavigalugit ilisimalersimasatik pillugit, kiisalu MIO-p ingerlanermini meeqqat aamma inersimasut peqatigalugit ataatsimiinnerit, ilinniartitsineq aamma workshops aqqutigalugit pilersissimasai. Oqaluttaaq taassaavoq meeqqat tamarmik pisinnaatitaaffinnut periarfissaat qanoq piviusumik pitsangorsarneqarsinnaanerat pillugu.

Suliniut aningaasaateqarfimmit uannga *Seventh Generation Fund for Indigenous Peoples, Thriving Women* tapiiffigineqarpoq.

Akuttunngitsumik meeqqat aamma inuusuttu uagutsinnut orniguttarput siunnersoqquellutik. Aggertarput akuttunngitsumik arlaliullutik ataatsimoorlutik. Erseqqippoq taakkua imminnut akisussaaffeqatigiinnerat. MIO-mi sulisut ilaata apersorneqarnerani issuaaneq.

Rosannguaq Rossen

Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinermut
Tusagassiuutilerinermullu
Immikkoortortaqarfimmi
pisortaq, adjunkti, ph.d.

roro@uni.gl

Nunarsuarmi paasissutissanik ulikkaartumi Naala-gaaffit Peqatigiit Meeqqat pisinnaatitaaffi Pillugit Isumaqtigiiissutaanni allassimavoq meeqqat paasissutissanik aamma atortussianik assigiinngitsunik paasisaqarfinnit nunanit tamalaaneersunit pissarnissaminnut periarfissaqassasut, kisianni tamatumunga ilutigitillugu meeqqat paasissutissanut iluarisimaarinninnerannik ajoqsiisinnaasunik illorsorneqassasut. Kisianni kiap akisussaaffigaa meeqqat inuusuttullu paarinissaat aamma tusagassiuutit silarsuaamni ajunngitsumik pinnissaannut ilinniartinnissaat, tamatumunga ilanngullugit inuit attaveqaqatigiittarfiini?

'Amatöri', 'Sianingaaravit!', 'Paatsiveqanngilatit', 'Qinigaaguit Kalaallit Nunaata siunissaa iluatsinna-

'Are u dum, stupid or dum ha?!"

– Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu inuit attaveqaqatigiiffiinik atuineq

vianngilaq, paasiniaruk killissinnaanngikkit.' Taama allassimapput oqaaseqaatit ilaat 23-nik ukiulimmut Jonas Kristoffersenimut, TikTok-imu profilimini 5.000 sinnerlugit malinnaasoqartumut, kingullermik Inatsisartunut qinersisoqarmat qineeqquaarluni sassamat. Ajoraluartumik taanna kisimiinngilaq, tassa inuit attaveqaqatigiittarfiini qinngarsuisunik allaffigineqartuni. *Cyberbullying*, inuit attaveqaqatigiiffi aqutigalugu qinngasaarineq, Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu akornanni amerlasuunut ulluin-narsiutaalersimavoq. Naak inuit attaveqaqatigiittarfiinut ilanngutissagaanni 13-inik ukioqalereersimannisaq killigititaagaluartoq, taamaattoq meeqqat amerlasuut ukununnga: Facebook, Instagram, SnapChat imaluunniit Tik Tok-imut isersinnaapput angajoqqaat akuersitillugit imaluunniit naamik.

Taamatut qinngarsuilluni nipeqartarnerup ajornartorsiutaanerata annikillisinneqarnissaa anguniarlugu qanoq iliorsinnaavugut?

Meeqqat Illersuisuat (MIO) 2014-imni meeqqat 11-12-inik ukioqartut akornanni misissuivoq. Taamanikkut 72 % pallillugit internetimik atuisuupput, akissuteqaateqartut 910-nik amerlassuseqartut 65 %-ii Facebook inuit attaveqaqatigiittarfiit sallitillugu atugaraat. Meeqqat 15 %-ii pallillugit inuit attaveqaqatigiittarfiisigut qinngasaartinneq misigismavaat.

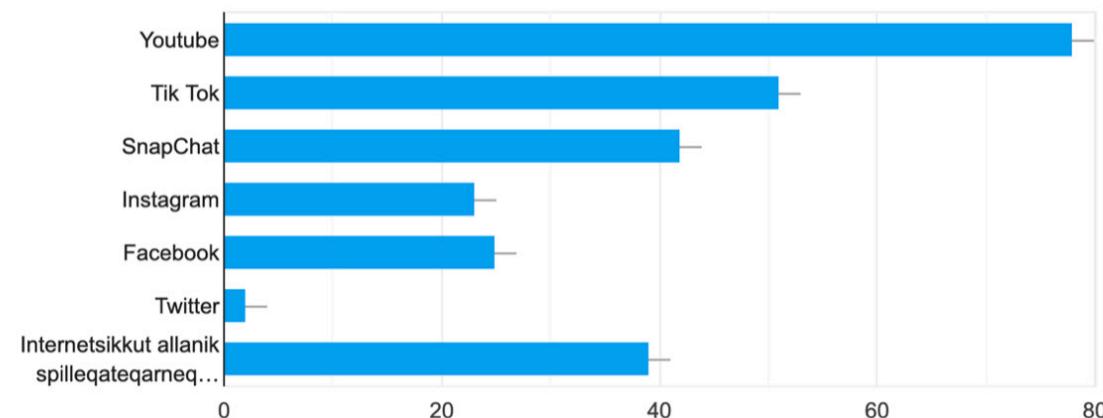
Qanittukut uanga nammineerlunga annikitsunnguamik misissuvunga kalaallit meerartaasa aamma inuusuttortaasa inuit attaveqaqatigiittarfiinik atuinerat pillugu, tassunga ikiortigaakka Facebook-imi ikinngutikka. Misissuineq kisitsisitigut MIO-p 2014-imi misissuisimanceratut tutsuiginartiginnigilaq, taa-maattorli katillugit 91-inik akissuteqarfingineqarpunga illoqarfinnit arfinilinneersunik aamma nunaqarfimmi ataatsimeersumik. Akissuteqaateqartut akornanni, taakkua tamarmik angerlarsimaffimmuit internetimik atuisinnaapput, 96,7 %-it internetimik atuisarput, kiisalu 86,2 % inuit attaveqaqatigiittarfiinik atuisuupput (tak. 1). 28,4 % ajortumik misigisaqarsimapput qinngasaarneqarlutik aamma inersimasunit qaninniarneqarlutik.

Uanga apeqqutikka immersorlugit akineqartussat angajoqqaamit/angajoqqaatut akisussaatitaasumit meeraq ilagalugu immersorneqarpoq, akerlianik MIO-p misissuinerani pisoqqami meeraq kisimiilluni immersugassamik immersuivoq. Uanga misissuinni angajoqqaat ilaat imatut allappoq:

Qitorname attaveqaqatigiittarfiit atugai tamaasa malinnaaffigaakka. Meeqqat akornanni qinngasaa-risarneq atuuteqaaq ilaallu ima ingasatsigipput allaat imminoqqusisarlutik taakkulu angajoqqaavi saaffi-ginikuuvakka meerartik oqaloqatiginiassammassuk.

Inoqatinut attaveqaatit sorliit atorneqarpat?

Akissuit 87

Tak. 1: Kalaallit Nunaanni meeqqat inuit attaveqaqatigiittarfiat atorusunnerusaat.

Angutit arlallit meeqqanut allattarput paasinikuuvralu politiit tamanna iliuuseqarfingisinnanngikkaat. Tamanna misigereerlugu qitornavut akulikitsunik oqaloqatigisarpavut inuillu attaveqaqatigiittarfiit atugaat misissortarpavut qitornavut illersorniarlugit.

Misissuinermi takuneqarsinnaavoq meeqqat aamma inuusuttut amerlasuut inuit attaveqaqatigiittarfiinik atuisusut, kisianni suli meeqqat atuarfiini oqaloqatigeeriaaseq aamma ileqqorissaarneq pillugit ilinniartsineq amigaataasoq, aallaavinnik assigiinngitsunik atuinermut atatillugu. Ajoraluartumik meeqqat

taamatullu inersimasut amerlasuut isumaqarput, suut tamaasa oqaatigisinnallugit aamma qanoluunniit ileqqoqarsinnaallutik, skærmi atorlugu takuneqarsinnaannginnermi. Uanga isumaqarpunga inuiaqati-giinni tamanna ilungersunartutut isigisariaqarpput, oqaaqqissaarilluta aamma iliuuseqarluta, tassami tamanna annertunerusumik soqutigineqalerpat, taava ajornannngerulissaq ileqqorlunneq kaaviaartutut ittoq qaangissallugu. Misissuinerit suli amerlaner-sut atorfissaqartinneqarput aamma sakkussanik amerlanernik ineriartortitsisariaqarpugut inuit attaveqaqatigiittarfi pitsasumik atorneqaleqqullugit.

Ivalu I. Mathiassen

Adjunkt ph.d.-
nnngorniartoq,
Ilinniarnermik
ilisimatusarfik

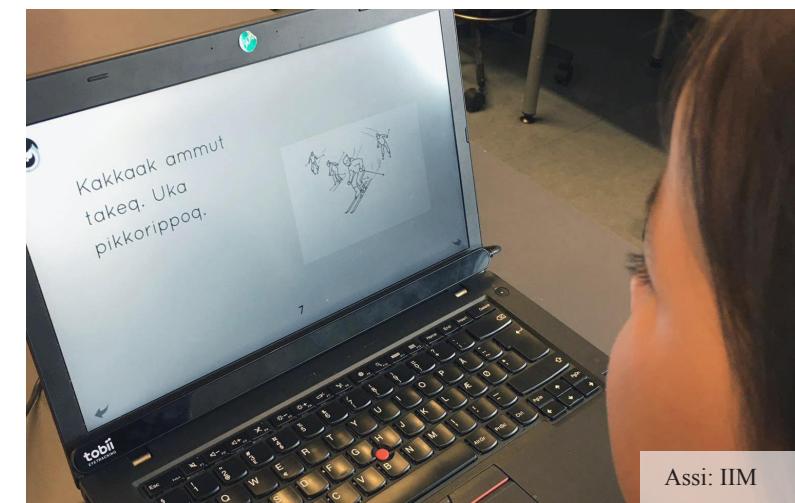
ivah@uni.gl

Kalaallit Nunaani meeqqat atuarfianni tekniki nutaaq – eye tracking atuarnermik ilinniartitsinermi

Meeqqat atuarfianni atuartut mikinerit atuarnermut ilinniarnialeraangamik ilinniartitsisut atorfissaqartitaat tassaapput, sapinngisamik pitsaanerpaamik taperser-suisinnaasut. Taamaattumik ilinniartitsisut ilisimasa-riqarpaat atuarrialerlaat qanoq iliorlutik allanneqar-simasoq paasiniartarneraat. Tamanna ilikkagaqarfige-rusunnerullugu ilisimatusarnermi suliniummik aallartitsivunga, tassani atorpara eyetrackerimik taaneqartartoq tassa atuartup isiisa aalaneri, nipi-uumik atuartillugit malinnaaffiginiarlugit. Atuartut immikkut ataasiakkaarlutik ilisarnaataat programimut, eyetrackerimut atasumut immiunneqassapput, taava tamatuma kingornatigut ilinniartitsisup atuartup atuar-nermini iliuuserisartagai nalilersussavai. Eye tracking siusinnerusukkut kalaallit atuarfiini atorneqarsiman-gilaq. Taamaattumik uanga misissorniarpara tekniki

atorneqarsinnaanersoq atuartut atuarnissamut ilinnia-raangamik pivusumik qanoq iliortarnerannik nutaa-nik paasisaqarnissamut.

Isit aalanerannik eqqorluartumik immiussinermi peri-utsimi piumasaavoq, atuartup issianermini uninngal-luarnissaa aamma ilinniartitsisup imaluunniit ilisima-tusartup ilitsersuineri maleqqissaassallugit, akuttunn-gitsumik piffissami sivisunerusumi taamaattumik assut naammagittarnissaq piumasaqataavoq. Eye tracking kalaallit atuartut suunersoq tusarsimanngisa-annarpaat imaluunniit misilissimanagu, aamma sulini-utip aallartinnginnerani assut pissangapput alapernaal-lutillu. Atuartut tamarmik kingornatigut namminneq nipi-uumik atuarnerminni immiussat takunissaannut periarfissinneqarput.

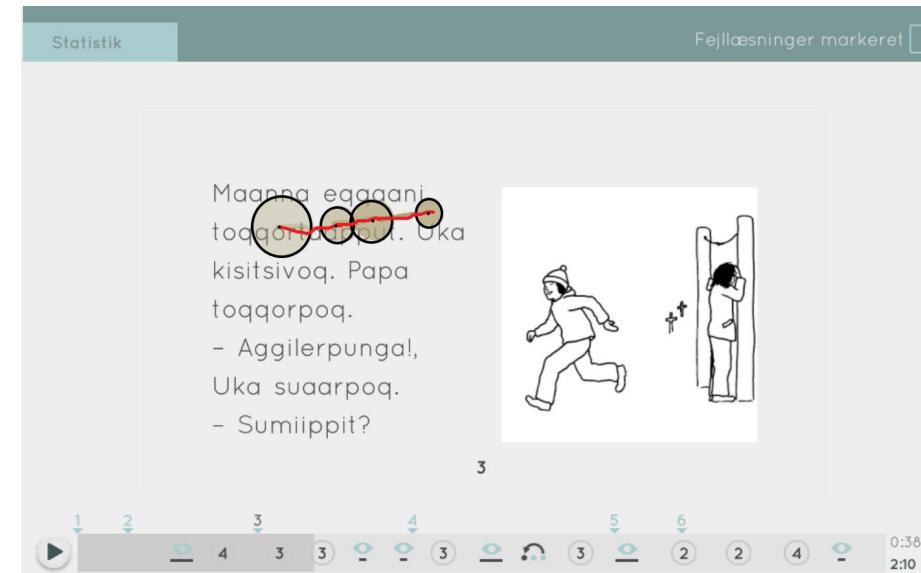
Assi: IIM

Meeqqat inuusuttullu

Isit aalaneri naatsumik oqaatigalugu avinneqarsin-naapput ukununnga ”nakkussinerit” aamma ”saccader”. Nakkussinerit tassaapput isit aalaneri sivikit-suinnarmik unippat. Saccade tassaavoq isiginninneq nakkussinermiinngaanniit tullianut nuuppat. Eye-trackerip PC-mi skærmip aamma naqitassat akornanni inissisimasup allassimasup skærmimiittut atuarneqarnerani nakkussinerit uuttortarpai. Nakkussinerit taakkua allassimasup qaavani nigalingorluitik ersittarput atuarnermut ingiaqataallutik malin-naallutik. Atuartup eyetrackeri atorlugu atuagaqartup immiunneqarnera takuneqarsinnaavoq [uani](#).

Takussutissaq 1-imi allassimasumik atuarnermi isit aalanerat takutinneqarpoq. Nigaliliat taassaapput nakkussinerit, titarnerup aappaluttup saccaderit takutippai. Atuartilluni nalinginnaasuuvooq oqaatsinik assigiinngitsunik sivikitsumik nakkussinerit amer-lasarnerat, taakkua saccaderinik unitsinneqartarput isiginninneq nuuppat. Assersuummi takuneqarsinnaavoq oqaatsimi uani toqqortaapput pingasoriarluni nakkunneqartoq kiisalu ateq Uka ataasiarluni nakkunneqartoq. Nakkussinerit pingasut oqaatsimiittut toqqortaapput imatut paasineqassapput, atuartup oqaatsip suunera paasiuminaatsillugu paasiniaraa taamaalillunilu paasillugu.

Eye tracking-ip atuarnermik ilinniartitsisoq periarfis-sippaa atuartup atuarnermini periusianik paasinninnissamut taamaalillunilu nalilerlugu, atuarnissamut paedagogik sorleq meeqqanut ataasiakkaanut pitsa-anerpaajunersoq. Atuarfimmi eye tracking atorlugu suliaqarninni ilinniartitsisup aamma uanga paasivarpot atuartut ilaat annertunerusumik unamminartoqartitsisut, ilinniartitsisup siornatigut ilisimasaanut naleqqiullugu. Atuartut taakkua killilimmik naqin-

Tak. 1. Allanneqarsimasumik atuarnerup nalaani nakkussinernut aamma saccaderinut assersuut.

nermik-nipimik-ataqatigiissitsisinnaaneq killilimmik pigaat aamma taakkua oqaatsip suuneronik paasin-ninnissamut periusiat taamatuttaaq killeqarluni.

Eye trackerip aammattaaq allanneqarsimasup titartagartaata qanoq paasineqarnissaa takutissinnaavaa, tamanna atuarnialerlaamut annertuumik iluaqu-tasinnaavoq. Tassani takusinnaavara imaakkajuttartoq atuartoq atuarnermini akunnattooruni taava atuartup titartagaq qiviartarpaa. Allaat atuartut ilaasa titarta-gaq atorlugu oqaatsit suuneraisa eqqoriarnissaat toqqartarpaat. Eqqoriaalluni atuartarneq akuttungitsumik atuarsinnaanermik eqquilluanngitsumik aamma amigaateqartumik takussutissaasarpooq, tamannlu atuartup atuarsinnaanerminik ineriertortitsinerani pimoorullugu isiginiarneqassaaq.

Ilinniartitsisut kalaallisut ilinniartitsinissaminut assigiinngitsunik aallaaveqarput, tassanilu takusin-naavara atuarnissamik ilinniartitsineq tulleriaarluak-kamik. piviusumik aamma erseqqisumik ingerlan-neqarpat, taava atuartut atuarnissaminnut iliuutsinut pitsaasunik ineriertortitsisarput. Neriuppunga atuarnissamut ilinniartitsinermi eye tracking ator-lugu misileraaninni angusakka kalaallit atuarsinnaaneq pillugu ilisimatusarneranni iluaqutaajumaartut, kiisalu minnerunngitsumik ilinniartitsisunut allatut ilinniartitsisinnaanermik pitsaanelerumik periarfisiissasut, kalaallit atuartut atuarsinnaanerannut pit-sanngorsaataasumik.

Henrik Lund

Ilisimatusartoq,
Pinngortitaleriffik

helu@natur.gl

Kalaallit Nunaanni imaani ilisimatusarnerni pissutsit nutaat atuukkaluttualeqaat

Tarajoq, Kalaallit Nunaanni ilisimatusartarerit eqqarsaatigalugit suliniummut ataatsimut aatsaat taamak Namminersorlutik Oqartussanit aningaasi liisoqartigivoq, nunarput ilisimatuussutsikkut imaani misissuummik nutaarluinnarmik umiarsuartaartsanngormat. Umiarsuaq misissuutissaq nunatsinni nunarsuarmilu tamarmi Issittumi ilisimatusartarerit eqqarsaatigalugit nutaanik periarfissiissuteqartussavaq. Raajat aalisagaqtigiaallu allat aammalu silap pissusiaita imaani avatangiisut uumassuseqarnermullu sunniutaannik misissuisarnerit siunissami nukittorsaavagineqassapput.

Tarajoq naammassillugu suliarineqareerluni oktober 2021 nunatsinnut tunniunneqarpoq, taarserpaalu

Pinngortitaleriffiup 1995-imiit imaani ilisimatuussutsikkut misissuisarnerni atorneqarluartarsimaqisaa kilisaataasimasoq *Pâmiut*. Misissuutitaassarsuarlu nutaaq 61 meterinik takissuseqartoq sikusiorsinaanggorlugu issutsisakkamik kujaaqarlunilu itsineqarpoq, immikkullu Issittup imartaani angalasinnaasussatut sananeqarluni. *Tarajoq* angissutsi atortorissaaruser-sugaaninilu peqqutigalugit imartani siusinnerusukkut misissuiffigineqarneq ajortuni avanarpasinnerusuniittuni aammalu ilisimatusariaatsini avatangiis-nullu tunngatillugu suliassanik allanik nutaanillu suliaqarfiusinnaanerussaaq. *Taratsup* teknikkikkut periarfissiissutigisinnasaasa takutiinnarpaat imaani pisuussutit uumassusillit kalaallinut inuiaqtigiinnut qanoq pingaaruteqartignerat.

Tarajoq Namminersorlutik Oqartussanit Aningaasaateqarfimmiillu Aage V. Jensens Fonde-mit aningaasalersugaavoq, 235 milioner koruuninillu akeqarluni. Norgemiiittumit Skipsteknisk AS-imit titartagaavoq amutsivimmillu Spaniamiittumit, BALENCIAGA-mit, sananeqarluni. *Tarajoq* Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit Pinngortitaleriffiup umiarsuarissavaa ilisimatuussutsikkut misissuutigisassallugu.

Pinngortitaleriffik

Tarajoq Issittumi sumiikkaluartumi ilisimatusarner-
nik ingerlataqarsinnaassaaq atortorissaarluaqigami-
mi. Suliassat ingerlanniarnerini umiarsuaq unin-
ngaqqinnaartariaqassappat centimeter-ialunnguit
iluini nikiminiinnartarpooq. Taratsup maskiinaa
diesel-itorsinnaallunilu innaallagiatoruuvoq. Innaal-
lagiatortilluni 8 knob angullugu sukkassuseqartar-
poq, nipaatsupilussuarmillu immami ingerlaarsin-
naalluni. Maskiinap ingerlanerata kissaq sipporuttoq
pilersissagaluaruniuk, kissaq innaallagianngorlugu
umiarsuup innaallagissamik atuineranut aammalu
umiarsuup ingerlatissaatut atoqqissinnaavoq.

Tarajoq siullimiiniit aamma siuariaateqarfivoq,
aalisakkanik immap ikeraniittunik misissuisarfiusin-
naasoq immallu naqqani uuttortaanernik ingerlatsi-
sinnaasassalluni.

Umiarsuup iluaniipput misissuisarfiiit marluk aali-
sakkanik qalerualinnillu misissuiffiusinnaasoq,
kemimi misissuisarfiusinnaasoq aammalu immap
naqqaneersunik immallu misissugassartaannik su-
liaqarfiusartussaq.

Imaq misissuiffiginiarlugu atortut qallutaasallusooq
arlalissuit ataatsikkut itissutsini assigiinngitsuneer-

sunit imarmik aallerfigalugit uuttortaasarnerit inger-
lanneqarsinnaalissapput. Ekkolodeq piginnaneqar-
nerusoq (multibeam) atorlugu immap naqqata ilusaa
erseqqeqlissaangajavittumik sukutsinngui tamaasa
ilanngullugit titartarneqarsinnaalissaaq aamma.

Atortoq taama ittoq ilisimatusartartunut, aalisartunut
umiarsuarsortunullu iluaqutaassaqaq.

Taratsumi inuttat aqqaneq marluusassapput, ilisi-
matusartartut 20-t ataatsikkut sullivigisimnaassavaat
aammalu assersuutigalugu Kalaallit Nunaanni Imar-
siornermiik Ilinniarfimmeersut ilinniartut ilaasarsin-
naassapput.

Pinngortitaleriffiup Tarajoq avataani ilisimatusarnermut misissuisar-
nissamut atuleruniuk umiarsuarnik nunanik allaneersunik attartorta-
riaarutissaaq.

Tarajoq angisoorujussuugami arlalinnik tappiorannartunik misissuif-
fissanik laboratoriaqarpooq, ilaatigut aalisakkanik qalerualinnillu
misissuinernut taakkua atorneqartartussaapput.

Kisitsisit pingaernerit

Utsertussusia:	2841
Usisinhaasaa:	852
Takissusia:	61,4 m
Silissusia:	16 m
Itsinnera:	8 m
Sukkass. nalingin.:	14 knob
Kalitsisinnaassusia:	> 50 tons
Immamiissinhaassusia:	> ullut 40

Oqaluttuarisaanermi kingumut qiviarluta umiarsuit ilisimatuussutsikkut misissuutaasarsimasut nunatsinnillu sullissisuusarsimasut, arlalialussuit, katinne-raallusooq *Tarajog*. Soorlu umiarsuaaraq *Adolf Jensen* 1980-ikkut aallartilaerneranni Kalaallit Nunaata imartaani raajaqassutsimik aallarnisaataasumik uuttortaaniartalersimasoq. Angallat taanna 1980-ikkut naajartornerini KGH-p kilisaataataasa ilaannit taarserneqarpoq, *Pâmiut* – kilisaatip taassuma assigivai kilisaatit *Elias Kleist* aamma *Sisimiut*.

Pinngortitaleriffiup Grønlands Fiskeriundersøgelser illu kilisaat Pâmiuit ukiorpaalukasinni attartoriarlugu, Pinngortitaleriffiup 1995-imi pisaraa. *Pâmiut* allanngortiterneqalaariarluni 2018 tikillugu imaanii ilisimatuussutsikkut misissuutitut atorpoq, kingornalu qaquinneqarami piuneerullugu aseroterneqarluni. *Pâmiut* oqaluttuaannanngornerata kingorna, Pinngortitaleriffiup Kalaallit Nunaata Kitaata

Tunullu imartaanni ukiumoortumik misissuinernik ingerlatsisarnini nangillugit islandimiut kilisaataata-anik attartornikkut suliassani naammassisisisinnaasar-simavai.

Kalaallit Nunaat maannakkut umiarsuarnik ilisima-tuussutsikkut misissuutinik marlussuarnik peqaler-poq, ukiorpassuarnilu imaani uumassuseqassutsimik malittarininnineq ilisimatusarnerillu tamaalillutik ingerlaqqissinnaanngussapput: *Taratsup* misissuga-rissavai sinerissap avataaniittut aalisakkat pingaaru-tillit soorlu qalerallit, saarullit aammalu immap naqqanik ilisimatusaatigalugu uuttortaasarnerit, *Sannallu* pisarneq malillugu Kalaallit Nunaata sine-riaa atuarlugu peqassutsit sinerissap qanittuiniittut misissuiffigisassavai.

Assi: Lars Demant-Poort

Mads Peter
Heide-Jørgensen

Professori,
Pinngortitaleriffik

mhj@ghsdk.dk

Qilalukkap qernertap uumasuunera tupinnartoq

Qilalugaq qernertaq, siisisoq tigererlu assigalugit, uumasunit tamanit qangarsuaaniilli amerlasoorpas-suariarluni oqaluttualiarineqatarsimavoq. Angutivissap to meterit angullugit imusumillusooq tuugaaqartarnera oqaluttualiani tamani qitiutinnejartarpoq, uumasutut ataasiinnarmik tuugaalittut taaneqartarluni. Arnavissanullu 'nakereqqaosarutitut' nuliuniarnermi pikkunarsaatitut tuugaap atuuttuunera ullumkkut ilisimalersimavarpot, arnavissapp piaqqeqatiginiakkaminik toqqaanialeraangami angutivissap 'pikkunarneranik' uuttortaatitullusooq atortagaa. Ilisimalernikuuarpullu aamma qilalugaq qernertaq ukiut hundredit angullugit utoqqalisinnaammatt - arnaviaq qulinik ukioqaleraangami piaqqisinnaalersapoq, ukiullu pingasukkaarlugit piaqqisarluni.

Kalaallit Nunaat immikkut ittumik pisussaaffeqarpoq qilalukkanik qernertanik mianerinnittussaatitaalluni. Qilalugarmi qernertaq nunarsuaq tamaat isigalugu taamaallaat Atlantikorsuup imartaata issittumut attuumasortaata avannarpasinnerusortaani uumasuovoq. Qilalugaqtigiiat anginerusut Kalaallit Nunaata imartaani Canadallu issittoqarfisa imartaanni uumasuupput. Qilalugaqtigiiat pineqartut Kalaallit Nunaanneersunit Canadameersunillu amerlasuunik ukiut tamaasa pisaqarfiusarput, assorsuarlu mattaa tuugaavalu – naleqaqimmatami – piumaneqartaulutik, aammami sanilliunneqarsinnaangitsumik mattak nunarsuup issittormiuinut taassaanngiisattumik pingaaruteqartupilussuummat. Ajoraluartumilli qilalugaqtigiiat qernertat piniagaavallaarnermikkut ikiliartornerat peqqutaalluni aarlerinartorsiortinnejarpot, siunissamilu piniarneqarsinnaassappata aam-

ma mianerineqartumik iluaqtigineqartariaqarput (piniagaasariaqarput). Pinngortitaleriffimmeersut qilalukkanik qernertanik ilisimatusarnernik annertuunik ingerlataqarnikuupput, ukiullu kingulliit qulit matuma siorna Kalaallit Nunaata kangiata imartaani qilalukkanik qernertanik misissuisarfimmik pilersinsikuupput, taamaallutik qilalukkat qernertat uumasuunerat tupinnartoq sukutsinnguat tamaat angullugu misissuiffigisinnaanngorlugit.

Sumiiffigisartakkaminnut aalajaatsuunerat
Qilalukkanik qernertanik qaammataasanut nassitssutnik atortulerluni malittarininnerit takutippaat aasisarfimminniit ukiisarfimminnut ingerlaartarnerat, aammalu takutitsippot arferit pineqartut allannguutearfiusaangngitsumillusooq ingerlaartarfimminnut ornigarisartakkaminnullu, ukiut tamaasa aasariartor-

Pinngortitaleriffik

nerani ulloq siorna takkuffigisartik eqqoqqinnaar-lugu, takkuteqqittarnerat. Tassa qilalukkat qernertat pisusilersuutigisartakkaminnut allangujuitsillsutik aalajaatsupilussuupput. Qernertaqtigiaat immikkoor-titaarlutik sumiiffinnaaqarput, tassa aalajangersimaf-faarissumik aasisarfearlutilu ukiisarfearlput. Qerner-taqtigiaat immikkoortut sanileriusakkaluaraangamil-luunniit imminnut 'pulaarneq' ajorput. Qaqutigorsu-aannaq qernertaqtigiaat sumiiffimmi allamiittut, sani-lerigaluarunikkulunniit, 'pulaarsinnaasarpaat', tassa pulaarneq atugarisuunngilaat. Taama naatsorsorum-iartigisumik pisusilersortarnerisa piniaruminarsititar-paat, kisiannili taamaakkaluarpataluunniit nerisassatut iluaqtiginiarneranni mianersuunneqartupilussuusari-aqarput: Qilalukkat qernertat Kalaallit Nunaata imar-taaniittartut, qimagsunnerli ajortut, qernertaqtigiiupput ataatsit – kangerluit ataasiakkaat namminerisaminnik qernertaqtigiaaqarsinnaapput, piniaganermikkulli sunnertiasupilussuarnik.

Nipi aporartillugu sumiissusersiniarneq suussusersuinerillu

Naak qernertaq angutiviaq kiinnami saamiatungaani ataasiinnarmik tuugaqaqarluarluni arfernut kigutilinnut ilaasutut taaneqartarpoq, immikkulli ilisarnaatigaa nipini atorlugu sumiinnerminik aammalu nerisassami sumiinnera paasiniartaramiuk. Itinerusumut aqqarsima-tilluni nipitorujussuarmik kikkertaarluni aqqaamasar-poq, nipillu tamakku immap iluani arferit isertugaatigi-niagaannik qulaarsisarput. Qernertaq nalinginnaasumik akuttungitsunik kikkertaartarpoq. Soorlu minutsit ar-lerlugin sekundimut klikki ataaseq. Arlaanillu misissu-gassaminik nassaarsimariaraangami, taava kikkertaar-nerat sukkanerujussuanngortarpoq, soorlu sekundimut 100-t angusinnaasarlugit, taamaaliornerallu taaneqar-tarpoq 'buzzes'. Taamaaliulertarpoq suna arlaat pisarismasani misissornialeraangamiuk imaluunniit neris-assani millugullugu iinialeraangamiuk.

Nipiliuutinut misikkarissusia

Qilalugaq qernertaq ukiorparpassuarni untritilikkaani imartani nipaalluinartuni inunnit tikinneqarneq ajor-tuni uumasuuvoq. Taamaammat ukiuni kingulliuneru-suni umiarsuarsuit sikunik aserorterussuit aammalu ikummatisanik angallassisssuit imartani sumiiffigi-sartagaanni nipilioqalutik ingerlaartalernikuusut qer-nertanut nutaajupput. Piniartut qangarsuaaniit ilisima-saraat qilalukkat qernertat nipimininnnguanulluunniit nujuartupilussuummata, taamaattumik qajaq qernertar-niitut ulloq manna tikillugu atorneqarpoq. Nipi im-map iluaniitilluni siaruaatilertortarpoq, misissuimerillu takutippaat umiarsuit nipiliornerat 20-30 kilometerit angullugit ungasitsigisumiinnerannit qernertanit malu-gisaqareertarmat. Qernertat qisuarciartarnerat assigii-neq ajorpoq, nalinginnaanerpaavorlu nipiliorunnaartar-nerat, tamannalu nerisassarsiortarnerinut eqquisarpoq. Itisuumut aqqaamasaaqattaarunnaartarput, sissallu tungaanut qimaasarlutik. Taamatut uippakajaartinneqala-leraangamik kigaatsumik uummataasa tillertiaaseqar-nerat akornusersorneqalertarpoq, nipimimmi tusaaffigi-saminit qimaaniarnereminut nukini atorujussuartariaql-ertaramigit. Imaata sikunikinnerusalernera qularnann-gitsumik qilalukkanut qernertanut sunniuteqassaaq, umiarsuarsiimmii nipilioritsisarnerit qaffallutilu akulikinnerulernissaat siunissami naatsorsuutigineqar-sinnaavoq – apeqquaaginnassaarlu qilalukkat qernertat nipinut taama ittunut taamanikkussamut sungiussereer-simassanersut.

Immap nillissusia kissassusialu

Qilalukkat qernertat oqorsaasersorluagaapput, issun-gaatsiartorsuarmik orsoqaramik, timaallu 35° C kissas-suseqarlutik, nukersoraangamillu kiakkortujullutik nillilertujarneq ajorput. Taamaammat aamma arfer-nut kigaannerusunut ilaasuupput, qunulleraangamik qimaaleriorsinnaassuseqanngitsut kisiannilu pinerto-or-suit – ungasissorsuarmut ingerlaarsinnaassusilinnguit. Qilalukkat qernertat immami gereqqajaasumiinnissar-tik iluarinerusarpaat, taamaammallu Kalaallit Nunaata imartaani atlantikumut toqqaannaq atassuteqartuni siumugassaasaratik. Silalli pissusiata allanngornerata kingunerisaanik imartavut kissatsikkiartulernikuupput, tamaanneralu qilalukkanut qernertanut sunniuteqarpoq ilaasa pissusissamisoortumik uummavigiuarsimasatik qimareersimallugit – sumiiffilli ilaanniiit tammavinnis-saat naatsorsuutigineqarpoq. Maanna Kalaallit Nunaata kujataata imartaa qilalukkanut qernertanut uummavis-saajunnaareerpoq, siumullu isiginialaarutta ilimanar-luinnarpoq qernertat 2021 aallartittumiit avannamut illuariartulereernissaat. Nunarsuup avannaarsuani najugaqartutoqaasimasumut, allanngujaatsumillu pissuseqarsimasumut, qilalukkamut qernertamut silap pissusiata taama sukkatigisumik allanngoriartorneranut naleqqussarsinnaassuseqarnissaq ilimanangilaq. Imar-tatsinni maannatut uumasuujuarnissaq qularnarpoq.

Assi: Carsten Egevang

ILISIMATUSAAT

ILISIMATUSARFIMMI PINNGORTITALERIFFIMILU ILISIMATUUTUT MISISSUKKAT 2021-22